

FNs barnekonvensjon

– fra visjon til kommunal virkelighet

Dette informasjonsheftet er utarbeidet av Senter for menneskerettigheter (SMR) ved Det juridiske fakultet, Universitetet i Oslo, på oppdrag fra Barne- og familiedepartementet (BFD). Arbeidet ble gjennomført i siste halvdel av 2004 og vinteren 2005.

Førsteamanuensis Marius Emberland ved SMR har vært prosjektets leder. Manuskriptet er ført i pennen av cand. jur. Martine Scheie ved SMR. Førsteamanuensis dr. juris Kirsten Sandberg ved Institutt for offentlig rett, Universitetet i Oslo, har vært prosjektets spesialrådgiver med innspill på kommunalrettslige og barnekonvensjonsrettslige forhold. Synnøve Maråk, Contekst ANS, har stått for språklig bearbeiding og vært ansvarlig for heftets grafiske utforming og produksjon. Manuskriptet er søkt oppdatert per 31.12.2004.

INNHold

Takk til	3	5 Prinsippet om barnets rett til optimal utvikling	27
Om heftet	4	Rett til helsetilbud	27
Bakgrunn og formål	4	Rett til sosial trygghet og en viss	
Kort om innholdet	5	levestandard	28
1 Menneskerettigheter		Rett til utdanning	29
og den kommunale virkeligheten	6	Rett til hvile og fritid	30
Hva er menneskerettigheter?	6	Avslutning	31
Barnets menneskerettigheter:		Rettighetsartiklene i FNs konvensjon	
FNs barnekonvensjon	6	om barnets rettigheter	32
Kommunens plikter	6	Mer informasjon	40
Et verktøy	8	Sjekkliste	41
Hvordan kan vi vite hva			
barnekonvensjonen krever?	8		
Konsekvenser av manglende oppfyllelse	10		
2 Prinsippet om barnets beste	12		
Et grunnprinsipp i konvensjonen	12		
Hva er «barnets beste»?	13		
Forholdet mellom barnet, foreldre			
og kommunen	14		
Krav på omsorg og beskyttelse	15		
3 Prinsippet om barnets rett til medbestemmelse ...	18		
Retten til å bli hørt	18		
Plikten til å legge forholdene til rette	19		
Krav på respekt for grunnleggende friheter ..	21		
4 Prinsippet om ikke-diskriminering	24		
Funksjonshemmedes rett til særlig omsorg	24		
Flyktningbarns særlige rett til vern og hjelp ..	25		
Rett til opprettholdelse av etnisk identitet	25		

TAKK TIL

Prosjektet har hatt en referansegruppe, hvis medlemmer har bidratt med nyttige innspill til heftet. Takk går til Forum for barnekonvensjonen ved Heidi Grande, Landsrådet for Norges barne- og ungdomsorganisasjoner ved Håvard Bjerke, Barneombudet ved Charlotte Jeppesen, Eidskog kommune ved Sverre Eier, Ungdom og Fritid ved Bjørn Lindstad, Funksjonshemmedes Fellesorganisasjons Ungdom ved Marthe Helene Bogerud, Bydel Søndre Nordstrand i Oslo kommune ved Turid Glærum, Kommunenes Sentralforbund ved Magne Hustad, Kontaktutvalget mellom innvandrere og myndighetene ved Farah Ali og Barne- og familiedepartementet ved May-Liz Konterud og Wenche Hellerud.

Også andre har velvillig bidratt med ideer, kunnskap og erfaringer som har vært til stor hjelp. Takk går til Frogn kommune ved Roald Hansen, Bjugn kommune ved Gunn Røstad, Mandal kommune ved Hans Munksgaard og Tor Møll, Redd Barna ved Elin Saga Kjørholt og Anne Margrete Grøslund, Barneombudet ved Arild Søgnen, Ane Riiber, Reidar Hjermann og Anette Storm Thorstensen, Voksne for barn ved Ingrid Hillblom, Fellesorganisasjonen for barnevernspedagoger, sosionomer og vernepleiere ved Kirsten Jæger Sivertsen, Asker kommune ved Anna Oliver og Thea Totland, Barneombudsmannen i Sverige ved Kenneth Ljung, Botkyrka kommune i Sverige ved Ewa Hollen, Funksjonshemmedes Fellesorganisasjon ved Hanne Witsø, Barnevernets ungdoms-senter ved Preben Lilleberg og Sven Owing, Kommunal- og regionaldepartementet ved Tage Båtsvik, Advokatforeningen ved Rikke Lassen, Porsgrunn kommune ved Kjell Lillestøl, samt Claire Hubert, Njål Høstmælingen, Øyvind Henden og Ronald Craig ved Senter for menneskerettigheter.

OM HEFTET

Bakgrunn og formål

I 1989 vedtok FNs generalforsamling konvensjonen om barnets rettigheter – også kalt FNs barnekonvensjon. Dette er en internasjonal avtale som gir barn og unge under 18 år et særskilt menneskerettighetsvern. Den pålegger alle offentlig ansatte og offentlige organer som direkte eller indirekte kan påvirke barns situasjon å oppfylle og respektere barnets rettigheter slik de uttrykkes i konvensjonen. Konvensjonen er særlig relevant for kommunal sektor, fordi kommunale beslutninger og prioriteringer ofte får direkte og umiddelbar betydning for barn og unge.

Den norske regjeringen ratifiserte konvensjonen allerede i 1991. Det vil si at Norge forpliktet seg overfor andre stater til å respektere og oppfylle barnekonvensjonens innhold. Siden har konvensjonen utgjort et viktig grunnlag for norske myndigheters barnepolitiske arbeid. De lovene som i størst grad berører barn og unge ble ansett å oppfylle de kravene konvensjonen stiller – dette gjelder blant annet barnevernloven,¹ opplæringsloven,² barnehageloven,³ adopsjonsloven,⁴ plan- og bygningsloven,⁵ barneloven,⁶ kommunehelsetjenesteloven⁷ og forvaltningsloven.⁸

I 2003 mente Stortinget likevel at det var behov for å øke gjennomslagskraften for barnekonvensjonen. Stortinget vedtok derfor enstemmig at konvensjonen skulle bli norsk lov, som om konvensjonen var blitt vedtatt av Stortinget selv. Rent teknisk ble dette gjort ved at man tok barnekonvensjonen innsomendel av lov om styrking av menneskerettighetene i norsk rett (menneskerettsloven), en lov som siden 1999 har fastslått at enkelte internasjonale menneskerettighetskonvensjoner skal ha rang av norsk lov.⁹

Nå er det ikke slik at norske kommuner i sin virksomhet bryter med barnekonvensjonens krav. Ikke bare er store deler av relevant lovgivning utformet i tråd med konvensjonen, men mye av det arbeidet som allerede gjøres for barn og unge på kommunalt nivå, er i samsvar med barnekonvensjonen, uten at dette alltid er bevisst eller synliggjort. Det ble dessuten i 2003 foretatt enkelte endringer i det eksisterende lovverket for å sikre fullt samsvar mellom konvensjonen og vårt eget regelverk.

Hva var da bakgrunnen for Stortingets vedtak i 2003? Som kjent er ikke lovgivning alene nok for å nå dit en vil. All lovgivning må følges opp gjennom handling for at den skal oppfylles etter sitt formål. Og handling forutsetter bevissthet om prioriteringer innenfor gjeldende rammeverk. Den viktigste hensikten med loven i 2003 knytter seg nettopp til dette. Stortinget ønsket et sterkere fokus på barns menneskerettigheter i det norske samfunnet. Gjennom lovvedtaket ønsket våre lovgivende myndigheter å tydeliggjøre at barn har et særlig behov for menneskerettighetsvern også i Norge.

Dette er et viktig signal – ikke bare til barna selv, men også til de som gjennom sitt arbeid er i kontakt med barn og unge eller påvirker deres situasjon. Barnas menneskerettigheter – slik de er uttrykt i barnekonvensjonen – skal prege og gjennomsyre alle beslutninger og all offentlig virksomhet som berører barn og unge. Det meste av kommunal virksomhet kan sies å påvirke barns situasjon. FNs barnekonvensjon er derfor relevant for politiske organer i kommunene og den enkelte kommunepolitiker. Den henvender

¹ Lov om barneverntjenester 17 juli 1992 nr.100. ² Lov om grunnskolen og den vidaregåande opplæringa (opplæringslova) 17 juli 1998 nr. 61. ³ Lov om barnehager 5 mai 1995 nr. 19. ⁴ Lov om adopsjon 28 februar 1986 nr 8. ⁵ Plan- og bygningslov 14 juni 1985 nr.77. ⁶ Lov om barn og foreldre (barnelova) 8 april 1981 nr.7. ⁷ Lov om helsetjenesten i kommunene 19 november 1982 nr.66. ⁸ Lov om behandlingsmåten i forvaltningssaker (forvaltningsloven) 10 februar 1967. ⁹ Lov om styrking av menneskerettighetene i norsk rett (menneskerettsloven) 21 mai 1999 nr 30, § 3 nr 4.

Barnas menneskerettigheter – slik de er uttrykt i barnekonvensjonen – skal prege og gjennomsyre alle beslutninger og all offentlig virksomhet som berører eller kan berøre barn og unge.

seg også til ansatte i skolen, sosial- og helsetjenesten, barnevernet, kultur- og fritidssektoren – for å nevne noen av de mest aktuelle målgruppene.

Lovvedtaket i 2003 innebærer at kommunene i større grad enn tidligere gis en oppfordring til å prioritere barn og unges interesser. Kommunene skal anlegge et barneperspektiv på det meste av sin virksomhet i den grad den kan berøre barns situasjon.

For å kunne gjennomføre dette, må en vite hva barnekonvensjonen innebærer. Dette er det ikke enkelt å lese ut av konvensjonsteksten alene. Formålet med dette informasjonsheftet er å gi grunnleggende informasjon om hva Stortingets lovvedtak i 2003 innebærer for kommunalt ansatte og folkevalgte. Heftet informerer om de forpliktelser, utfordringer og muligheter som følger av at barnekonvensjonen i dag er norsk lov.

Kort om innholdet

Innledningsvis i kapittel 1 gir heftet en enkel forklaring på hva menneskerettigheter er og hva menneskerettigheter for barn går ut på (side 6). Deretter beskrives rettighetenes motstykke, nemlig menneskerettighetsforpliktelsene (side 6 og 7). I samme

kapittel omtales barnekonvensjonens karakter og hvilken betydning den har for innholdet i forpliktelsene (sidene 8–9). Kapitlet peker deretter på konsekvensene av manglende oppfølging av barnekonvensjonen (side 10).

I kapittel 2 til 5 forklares de enkelte bestemmelsene i barnekonvensjonen. Kapitlene er disponert etter konvensjonens grunnleggende prinsipper: Barnets beste (side 12), barnets rett til å bli hørt (side 18), prinsippet om ikke-diskriminering (side 24) og barnets rett til optimal utvikling (side 27). Disse prinsippene har grunnleggende betydning for barnets menneskerettslige vern. Konvensjonens ulike bestemmelser er i det store og hele utslag av disse grunnleggende prinsippene. De fire prinsippene preger innholdet i alle bestemmelsene i konvensjonen. Avslutningsvis oppsummeres barnekonvensjonens hovedutfordringer for kommunal forvaltning (side 31). Deretter gjengis rettighetsartiklene i FNs konvensjon om barnets rettigheter i fulltekst. Bakerst i heftet (side 32) er en oversikt over hvor man kan finne mer informasjon og få mer kunnskap om barnekonvensjonen og dens betydning for kommunal sektor.

1 MENNESKERETTIGHETER OG DEN KOMMUNALE VIRKELIGHETEN

Hva er menneskerettigheter?

Mange tenker kanskje at menneskerettigheter er til beskyttelse av verdens fattige, ufrie og utstøtte. At menneskerettigheter er noe som først og fremst er aktuelt i land vi ikke liker å sammenligne oss med: Retten til en akseptabel levestandard i utviklingsland, retten til ytringsfrihet for politiske dissidenter i diktaturstater og forbudet mot tortur av politiske fanger, for bare å nevne noe. Dette er en viktig del av menneskerettighetene.

Men menneskerettigheter er mer enn dette. Menneskerettighetene er universelle. Dette betyr at alle mennesker, uavhengig av alder, status eller personlige forhold, har menneskerettigheter. At menneskerettigheter er universelle, betyr også at de gjelder overalt, ikke bare i land vi ikke liker å sammenligne oss med. De gjelder, for å sette det på spissen, i like stor grad på Kløfta som i Kabul.

Menneskerettighetene, slik de er nedfelt i internasjonale avtaler – konvensjoner, bygger dessuten på et system hvor det er privatpersoner som har rettighetene, mens det er offentlige myndigheter som er forpliktet til å oppfylle dem. Menneskerettigheter gir noen grunnleggende kjøreregler for forholdet mellom offentlige myndigheter og befolkningen. Dette er et sentralt aspekt ved alle menneskerettighetskonvensjoner. Det er også det aspektet som gjør FNs barnekonvensjon særlig relevant for kommunal sektor.

Barnets menneskerettigheter: FNs barnekonvensjon

I prinsippet gjelder alle menneskerettigheter i andre internasjonale konvensjoner også for barn. Det er

kjennes likevel at mennesker under 18 år har et særlig behov for menneskerettighetsvern. Barn og unge utgjør en utsatt gruppe, som er avhengig av foreldres og andre voksnes vurderinger og disposisjoner. FNs barnekonvensjon gir barn og unge særlige menneskerettigheter i tillegg til den beskyttelsen de allerede har etter andre menneskerettighetskonvensjoner. Senere i heftet skal vi utdype hvilke menneskerettigheter som gjelder spesielt for barn og unge.

Kommunens plikter

Menneskerettigheter er rettigheter vi som privatpersoner har i forhold til offentlige myndigheter. Motstykket til rettighetene er derfor de pliktene offentlige myndigheter har til å oppfylle dem. Hvilket ansvar har kommunal forvaltning etter FNs barnekonvensjon? Hva er kommunen forpliktet til å gjøre? Er det skjedd endringer etter at barnekonvensjonen ble norsk lov i 2003?

At barnekonvensjonen nå gjelder som norsk lov, innebærer at kommunene har en selvstendig plikt til å respektere og garantere konvensjonens rettigheter, på samme måte som kommunen er forpliktet til å respektere all annen norsk lovgivning. Konvensjonen stiller krav til kommunens prioritering av barn. Den setter grenser for hvor langt kommunen kan gå i sin myndighetsutøvelse overfor barn. Den oppstiller prinsipper som skal prege alle prosesser som påvirker barn.

Konvensjonen gjelder i tillegg til alle øvrige lover og forskrifter. Men den står også i en særstilling. Ved å gjøre barnekonvensjonen til en del av menneskerettsloven, vedtok Stortinget også at barnekonvensjonen

skulle gis høyere rang enn annen lovgivning. Det er den løsningen barnekonvensjonen legger opp til som skal følges – ikke den eventuelt avvikende løsningen som følger av annen lovgivning eller praksis. Som sagt innledningsvis, er det norske regelverket i tråd med konvensjonen allerede, slik at konfliktilfeller bare vil oppstå unntaksvis.

At konvensjonen skal gå foran øvrig norsk lov, innebærer at konvensjonen etablerer et overordnet perspektiv for anvendelse av all annen lovgivning. Hensynet til barn og barnets rettigheter skal tillegges større betydning enn før. Slik sett har vedtaket om gjennomføring av barnekonvensjonen som norsk lov viktig symbolsk betydning. Barnekonvensjonen skal være en inspirasjonskilde for den offentlige myndighetsutøvelsen, et overordnet mål for virksomheten, i like stor grad som den er et nytt sett av direktiver. Barnekonvensjonen er lokomotivet som skal trekke annen lovgivning, og den myndighetsutøvelsen som følger med, i retning mot et samfunn hvor barn og unges interesser prioriteres i sterkere grad.

I tillegg til å understreke barneperspektivet ved anvendelse av eksisterende lovgivning, omfatter barnekonvensjonen også de delene av kommunens virksomhet som ikke er lovregulert, når denne kan berøre barn og unges situasjon. For eksempel vil konvensjonen stille krav til beslutninger om og prioritering av kommunens kultur- og fritidstilbud for barn og unge.

Tre typer plikter

Konvensjonen legger ulike former for plikter på offentlige myndigheter. En kan godt skille mellom tre grupper av slike forpliktelser. Hva slags plikter

kommunene har, vil variere fra rettighet til rettighet og fra tilfelle til tilfelle.

For det første har det offentlige enkelte ganger en plikt til å la være å handle hvis det å handle vil være i strid med konvensjonens krav. For eksempel gir barnekonvensjonens artikkel 13 barn rett til ytringsfrihet. Det offentlige har følgelig en plikt til å la være å blande seg inn i et barns ytringer i den grad de er beskyttet av barnekonvensjonen. En ansatt ved en skole skal for eksempel ikke sensurere et barns ytringer. Ytringsfriheten gjelder imidlertid ikke uten begrensninger. Det kommer vi tilbake til senere.

For det andre har kommunene enkelte ganger plikt til å handle, hvis det å forholde seg passiv vil være i strid med konvensjonens rettigheter. Det kan for eksempel gjelde plikten til å prioritere midler til å heve vanskeligstilte barns levestandard, se artikkel 27 i konvensjonen. Et annet eksempel er plikten til å sørge for å gi barn og unge informasjon om farene ved misbruk av rusmidler, om spiseforstyrrelser og bruk av prevensjon for å sikre barns rett til helse, se artikkel 17.

For det tredje har offentlige myndigheter i noen tilfeller også et ansvar for å påse at barn ikke utsettes for konvensjonskrenkende adferd fra privatpersoner. For eksempel pålegger artikkel 19 barnevernet et visst ansvar for å verne barn mot misbruk fra foreldrene. Og artikkel 2 pålegger kommunen et visst ansvar for å forhindre at barn blir diskriminert.

Diskusjonen om hvor langt kommunenes plikter går, kan reise vanskelige avveiningsspørsmål. Dette utdypes senere i heftet.

Hva ville du svare dersom du fikk en telefonhenvendelse om hvordan du påser at barnekonvensjonen preger ditt arbeid?

For enkelte rettigheter i konvensjonen heter det at offentlige myndigheter skal gjøre sitt ytterste for å oppfylle rettighetene innenfor de tilgjengelige ressursene. Formuleringen innebærer at kommunale myndigheter har en plikt til å arbeide aktivt for å oppfylle rettighetene. Hvordan dette gjøres, er opp til kommunen selv, så lenge det arbeidet som iverksettes er konkret og målrettet og i tråd med barnekonvensjonens prinsipper. Innsatsen som legges i arbeidet skal stå i forhold til kommunens menneskelige, faglige, organisatoriske og økonomiske ressurser.

Eidskog kommune er en foregangskommune i så måte. Kommunen har satset store ressurser på barn og unge. Kommunen arbeider aktivt for å sikre barn og ungdom et godt oppvekstmiljø, blant annet innen områder som helse, boligutbygging og barnehage-tilbud. I tillegg har leder og nestleder i barne- og ungdomsrådet møte- og talerett i kommunestyret. Denne satsingen førte blant annet til at Eidskog ble kåret til landets Barne- og ungdomskommune i 2003.

Et verktøy

Utover det rent forpliktende er konvensjonen et verktøy til å fokusere og tydeliggjøre kommunens barneperspektiv. Konvensjonen avspeiler et grunn-syn på barn og unge som er felles for hele landet og kjent over hele verden. Slik sett kan konvensjonen

komme til nytte i utadrettet kontakt, så vel nasjonalt som internasjonalt.

Økt demokrati og innflytelse for barn og unge i tråd med konvensjonens ånd har vist seg å oppmuntre til økt samfunnsansvar og skaper tillit til demokratiske beslutninger blant barn, unge og deres foreldre. Barn og unges deltakelse kan dessuten bidra til en mer effektiv ressursbruk overfor barn og unge.

Det er viktig å understreke at mange kommuner i dag er flinke til å innfri barnekonvensjonen. Samtidig gir konvensjonen de fleste kommuner noe å strekke seg etter. Mandal kommune har tatt utfordringen med å innarbeide barnekonvensjonen på alvor, og inngått et samarbeid med Redd Barna for å implementere konvensjonen på alle områder som angår barns levekår i kommuneplanen. Dette kan være et eksempel til etterfølgelse også for andre kommuner.

Hvordan kan vi vite hva barnekonvensjonen krever?

Enhver som leser barnekonvensjonen vil raskt se at dens retningslinjer er vagere og mer generelle enn i de fleste andre lover og regler. Dette har sammenheng med at konvensjonen skal gjelde i alle samfunn over hele verden, også det norske.

At barnekonvensjonen er så vagt utformet, innebærer at det ofte vil være vanskelig å forstå den og forholde seg til den. Hvordan kan en vite hvor grensene går mellom det konvensjonen krever og det som ikke følger av den?

Dette heftet gir noen svar. Det må likevel innrømmes at det i mange tilfeller er vanskelig å vite hva barnekonvensjonen konkret krever. Noen bøker er skrevet om innholdet i barnekonvensjonen, men heller ikke litteraturen utdyper dette i detalj. Mye av litteraturen som foreligger er dessuten på engelsk, slik at den ikke er fullt ut tilgjengelig eller tilpasset norsk kommunal virkelighet.

Retningslinjer fra statlig hold er en viktig kilde til kunnskap. I rettssaker hvor barnekonvensjonen blir påberopt, vil domstolenes avgjørelser kunne bidra til avklaring av grensene for konvensjonens forpliktelser, men det er fremdeles lite slik domstolspraksis.

En annen kilde er dokumenter fra FNs barnekomité. Barnekomiteen er et organ opprettet i forbindelse med barnekonvensjonen. Den har 18 medlemmer som møtes tre ganger i året. Barnekomiteen har til oppgave å påse at statene oppfyller sine forpliktelser etter konvensjonen. Alle stater som har godtatt barnekonvensjonen er forpliktet til å rapportere regelmessig til komiteen om hvordan staten selv mener den oppfyller konvensjonens krav. Også den norske regjeringen leverer slike rapporter til komiteen. Hittil er det fremlagt tre slike rapporter fra Norge. Frivillige organisasjoner som arbeider med spørsmål knyttet til barn i Norge, har forent seg i *Forum for barnekonvensjonen*. Dette nettverket lager sine egne «skyggerapporter» som supplerer den informasjonen staten selv gir komiteen. På bakgrunn av både regjeringens og organisasjonenes rapporter, kommer FNs barnekomité med synspunkter på hvorvidt konvensjonen er oppfylt i Norge og med anbefalinger om hva som bør gjøres bedre.

Rapporter, skyggerapporter og barnekomiteens anbefalinger vil også ofte være generelt og vagt utformet. Heller ikke på bakgrunn av slike kilder kan man få fullstendig oversikt over hvor langt kommunene må gå for å komme konvensjonens krav i møte.

Det er viktig å slå fast at barnekonvensjonen er utformet på en slik måte at det faktisk ikke er enkelt å vite

når dens innhold er oppfylt. Dette skaper selvsagt utfordringer for den kommunale forvaltningen. Det ville vært enklere dersom man hadde detaljerte krav å forholde seg til. Men dette «vakuumet» har også sine positive sider: Så lenge kommunene i sin virksomhet tar barnekonvensjonens hovedprinsipper alvorlig, vil de som regel ha stor frihet til selv å velge hvordan konvensjonens forpliktelser skal oppfylles. Kommunene har med andre ord et nokså stort handlingsrom, og kan selv være med på å bestemme hvordan forholdene kan legges til rette for at barnekonvensjonen blir oppfylt til barnas beste. Dette kan gjøre det mer givende å forholde seg til barnekonvensjonen enn til enkelte andre bestemmelser i norsk lovgivning.

Konsekvenser av manglende oppfyllelse

Ettersom barnekonvensjonen er norsk lov, vil domstolene, klageorganer, sivilombudsmannen og fylkesmannsembetene påse at konvensjonen følges. Vedtak som ikke er i overensstemmelse med konvensjonen, kan, dersom de bli påklaget eller brakt inn for domstolene, bli underkjent som lovstridige med de følger dette har.

Spørsmål vedrørende hvorvidt konvensjonen er oppfylt i en konkret situasjon, kan også tas opp av Barneombudet. Barneombudet er ilagt en særskilt oppgave med å påse at forvaltningspraksis samsvarer med de forpliktelsene Norge har etter barnekonvensjonen.¹⁰

Som nevnt overvåkes konvensjonen også av FNs barnekomité. Overvåkingen innebærer at brudd på barnekonvensjonen på lokalt nivå får internasjonal oppmerksomhet som kan utsette Norge for internasjonal kritikk.

I tillegg til formell håndheving, skal en ikke utelukke at media, interesseorganisasjoner og opinionen vil rette oppmerksomhet mot påstander om manglende oppfølging av konvensjonen.

For å unngå slike negative konsekvenser, er det viktig at man har kunnskap om barnekonvensjonens innhold og begrensninger. En lojal oppfyllelse av konvensjonen vil derimot få positive konsekvenser, først og fremst i form av en forbedret livssituasjon for barn og unge. En barnevennlig kommune er et attraktivt sted for barnefamilier. Satsing på kommunens barn innebærer en satsing på kommunens fremtid.

**Det er viktig at kommunene
unngår ansvar på
menneskerettslig grunnlag.**

¹⁰ Lov om barneombud 6 mars 1981nr. 5.

2 PRINSIPPET OM BARNETS BESTE

Prinsippet om barnets beste innebærer at kommunen skal anlegge et barneperspektiv på store deler av sin virksomhet.

Et grunnprinsipp i konvensjonen

Det er et grunnleggende prinsipp i barnekonvensjonen at hensynet til barnets beste alltid skal vurderes og vektlegges i saker som har betydning for barn. I artikkel 3 i konvensjonen heter det derfor:

«Ved alle handlinger som berører barn, enten de foretas av offentlige eller private velferdsorganisasjoner, domstoler, administrative myndigheter eller lovgivende organer, skal barnets beste være et grunnleggende hensyn.»

Praktisk betydning

Prinsippet om barnets beste er velkjent fra det eksisterende lov- og regelverket. Blant annet er prinsippet uttrykt i barnevernloven¹¹ og barneloven.¹²

At konvensjonen nå er norsk lov, understreker viktigheten av dette hensynet også i den lovgivningen hvor prinsippet ikke kommer direkte til uttrykk. I tillegg skal hensynet komme inn ved ikke lovpålagte tjenester og annen virksomhet som vil påvirke barn. Barnekonvensjonens artikkel 3 understreker nemlig at hensynet til barnets beste skal komme inn i *alle handlinger som berører barn*.

Dette er et omfattende direktiv. Det vil være opp til kommunestyret, de ulike politiske utvalg, kommunaledelsen, administrasjonen, den enkelte enhet og

hver saksbehandler å vurdere hvorvidt en handling «berører barn». Generelt kan en si at barnets beste er et viktig hensyn ved fordeling av ressurser, prioritering av oppgaver, planlegging, budsjettering, utarbeidelse av regler og instruksjer, samt i vedtak og beslutninger.

Dersom man har vurdert og er kommet frem til at en handling vil berøre barn, krever barnekonvensjonen at en faktisk foretar en vurdering av hva som vil være til det beste for barnet eller gruppen med barn.

Eksemplet tryggere lokalsamfunn: Årdal kommune

Det arbeidet som utføres i mange kommuner for å skape et tryggere lokalsamfunn kan her tjene som konkretisering: Arbeidet for et tryggere lokalsamfunn omfatter og berører alle kommunens innbyggere, herunder barna. Barnekonvensjonens artikkel 3 krever da at kommunen skal legge vekt på hensynet til barns beste i dette arbeidet. Hvordan arter dette seg i praksis? Årdal kommune viser vei her. Kommunen har iverksatt en rekke tiltak rettet direkte mot barns sikkerhet. For eksempel har alle skoleelevene i kommunen fått gratis refleksvester og sykkelhjelm. Kommunen har arbeidet aktivt for å trygge skoleveiene og for å forhindre ulykker under lek på lekeplasser, i gymnastikksaler, svømmebasseng og skoleanlegg.

¹¹ § 4-1, 4-17 og 4-20. ¹² § 48.

Hva er «barnets beste»?

Hva innebærer det at det skal tas hensyn til «barnets beste»? Konvensjonen gir ingen definisjon på barnets beste. Hva som er til et barns eller en gruppe barns beste, vil variere i forhold til de barna det gjelder, og den aktuelle situasjonen eller saksområdet. Vurderingen er sammensatt og må gjøres på bakgrunn av mange ulike faktorer.

Kunnskap om hva som vil være til barnets beste kan fremskaffes i samtaler med barnet og viktige personer i hans eller hennes liv. Det kan også være tale om å foreta observasjon av barnet i bestemte situasjoner, eller å hente inn informasjon fra andre myndigheter som har hatt kontakt med barnet. En saksbehandler må også kunne bygge på generelle erfaringer med barn, vise til forskning, innhente sakkyndige vurderinger eller ta utgangspunkt i generelle oppfatninger om hva som er til beste for barna.

Hva er «barnets beste»?

Hvilke momenter vektlegges?

Skal veie tungt

Hensynet til barnets beste skal alltid komme i fremste rekke. Det skal veie tungt, og i de fleste tilfeller være avgjørende for de beslutningene som fattes.

Et eksempel: I fastleggelsen av rusmiddelpolitikken vurderer kanskje en kommune å øke antallet skjenkebevillinger. På den ene siden kan flere bevillinger bidra til økte inntekter. På den andre siden kan dette

føre til økte rusproblemer blant ungdom. I avveiningen mellom hensynet til økte inntekter og de unges interesse, krever barnekonvensjonen at hensynet til de unge skal veie tungt. Det vil kunne medføre at kommunen ikke bør øke antallet skjenkebevillinger hvis dette kan være til skade for barn og unge i kommunen.

I spesielle situasjoner kan det tenkes at andre hensyn må veie tyngre. Dette gjelder særlig andre (voksne) personers liv og helse. Dilemmaer kan for eksempel oppstå der botilbud for rusmisbrukere eller psykiatriske pasienter skal etableres i et nabolag med mange barn. Rusmisbrukernes og de psykiatriske pasientenes behov for desentraliserte tilbud kan stride mot barnas behov for et trygt oppvekstmiljø. Barnekonvensjonen gir ikke noe klart svar på hvordan slike dilemmaer skal håndteres. Samtidig som den åpner for at andre gruppers interesser kan bli avgjørende, krever konvensjonen at beslutningstakerne veier hensynet til barnets beste opp mot de motstridende interessene og eventuelt begrunner hvorfor barnets beste ikke kan være avgjørende.

Kompensasjon for manglende vektlegging

Prinsippet om barnets beste forutsetter at kommunen bestreber seg til det ytterste innenfor sine tilgjengelige ressurser for å tilgodese barns interesser. Dersom barnets beste, eller hensynet til en gruppe barn, må vike i en bestemt situasjon, må kommunen kompensere for dette i form av alternative handlinger eller planer.

Hvis en vei anlegges i nærheten av en barnehage «i strid» med hensynet til barns beste, bør myndighetene kompensere et slikt vedtak ved å gjøre veien så barnevennlig som mulig. For eksempel kan kommu-

nen sette opp støyskjerm og gjerder, lage lysregulerte fotgjengeroverganger, eller sørge for redusert fartsgrense.

Fra Frogn kommune har vi et godt eksempel på at kommunen har kompensert barn og unge i en konkret sak hvor hensynet til barns beste ikke ble tillagt avgjørende vekt. Kommunen vedtok et privat forslag om å omregulere et friområde til boligområde. Frogn's barnerepresentant kom med sterke innvendinger til forslaget fordi friområdet ble benyttet til lek. Siden barnas interesser ikke ble tillagt avgjørende vekt, besluttet kommunen å kompensere for tapet av lekearealet. I tråd med prinsippet om hensynet til barnets beste, ble et fullverdig erstatningsareal regulert til friområde.

Synliggjøring av vurdering av barnets beste

Det bør komme tydelig frem av saksdokumenter at det faktisk har vært vurdert hvorvidt en sak kan berøre barn. Det bør også fremkomme hva barnets beste har vært og at det har vært lagt stor vekt på dette i beslutningsprosessen. Larvik kommune har lagt inn «konsekvenser for barn og unge» som et vurderingstema i malen som benyttes for alle saker som fremmes for kommunestyret. For alle disse sakene vil det derfor klart komme frem hvorvidt man har vurdert om saken vil berøre barn, i tråd med konvensjonens krav.

FN-komiteens merknader

FNs barnekomité har stilt spørsmål om en i kommunal forvaltning her i landet alltid vurderer og vektlegger hva som vil være til barns beste. Komiteens merknad er generell. Sannsynligvis gjelder den ikke for alle saksområder i alle kommuner. Likevel

kan den sees på som en oppfordring til å gjennomgå beslutningsprosesser sett i forhold til prinsippet om barnets beste.

Forholdet mellom barnet, foreldre og kommunen

Prinsippet om barnets beste er konkretisert når det gjelder forholdet mellom barnet, barnets familie og kommunen i barnekonvensjonens artikkel 9 og 18. Barnevernloven er i samsvar med disse artiklene (dette gjelder særlig kapittel 4 i loven). De aktuelle bestemmelsene i barneloven åpner likevel for et visst skjønn. For eksempel i spørsmålet om når og hvilke hjelpetiltak som skal iverksettes etter paragraf 4-4. Det er derfor viktig å anlegge et konvensjonsperspektiv ved anvendelsen av loven. Hensynet til barnets beste skal være veiledende ved alle aspekter av barneverntjenestens virksomhet. Det gjelder alt fra forebyggende arbeid, organisering av tjenesten og samarbeid med andre myndigheter, til saksbehandling og beslutninger.

Støtte til foreldrene

Artikkel 18 slår fast at foreldrene har hovedansvaret for barnets oppvekst og utvikling, men at hensynet til barnets beste skal være veiledende for foreldrene. For å sikre at foreldrene er i stand til å ivareta hensynet til barnets beste, pålegges offentlige myndigheter å støtte foreldrene i rollen som oppdragere. Det skal også finnes ordninger og tjenester innen barneomsorg. Artikkel 18 understreker at slike tiltak må være tilgjengelige for barn med yrkesaktive foreldre.

Eksemplet «Én dør til felles tjenester»: Prosjektet «Én dør til felles tjenester» i Asker kommune er en operasjonalisering av dette kravet. Prosjektet ble vedtatt

av kommunens formannskap i 2003. Kommunen har samlet barneverntjeneste, familiekonsulenter, pedagogisk-psykologisk tjeneste og spesialpedagogisk førskoleteam til én felles hjelpetjeneste for barn og unge med spesielle behov. Hele hjelpetjenesten holder til under samme tak. Den arbeider tverrfaglig for å ivareta hensynet til barnets beste. Visjonen er at hjelpetjenesten skal fremstå som en samlet enhet, uten det tradisjonelle skillet mellom de ulike fagområdene, slik at barn og unge skal få et helhetlig hjelpetilbud. Prosjektet illustrerer hvordan relativt enkle organisatoriske og strukturelle tiltak kan være egnede virkemidler for å nå konvensjonens målsettinger.

Eksemplet Gyssestad Gård: Enkelte frivillige organisasjoner har påpekt at psykisk sykdom hos et barns omsorgsperson kan føre til svikt i oppfølgingen av barnet. Hvordan kan en på kommunalt nivå gjøre noe for å oppfylle konvensjonens direktiv om å bistå foreldrene i slike situasjoner? Bærum kommune har iverksatt et tiltak som kan oppmuntre til etterfølgelse. Kommunen har opprettet en psykisk helsetjeneste, Gyssestad Gård, som er et gratis, lavterskel tilbud

hvor det blant annet tilbys støtte, hjelp og informasjon til barn med psykisk syke foreldre.

Barnets rett til foreldreomsorg

Artikkel 9 slår fast at barn i utgangspunktet ikke skal skilles fra sine foreldre mot foreldrenes vilje. Unntak kan bare godtas dersom atskillelse vedtas i samsvar med gjeldende regelverk av kompetent myndighet som er underlagt rettslig overprøving. Dessuten må inngrep være nødvendig ut fra hensynet til barnets beste. At atskillelse må være nødvendig, innebærer at en proporsjonalitetsvurdering må foretas. Spørsmålet er om det å skille barnet fra foreldrene gir en så gunstig virkning at den klart oppveier ulempen ved inngrepet. Perspektivet for vurderingen er selvsagt hva som er til beste for barnet.

FNs barnekomité har uttrykt bekymring for at hensynet til barnets beste ikke er garantert ved frivillig plassering av barn utenfor hjemmet.¹³ Komiteen har oppfordret myndighetene her i landet til å iverksette tiltak for å påse at hensynet til barnets beste blir ivaretatt også ved slike plasseringer.

Krav på omsorg og beskyttelse

Barnekonvensjonens artikkel 3, andre avsnitt, lyder som følger:

«Partene påtar seg å sikre barnet den beskyttelse og omsorg som er nødvendig for barnets trivsel, idet det tas hensyn til rettighetene og forpliktelsene til barnets foreldre, verger eller andre enkeltpersoner som har det juridiske ansvaret for ham eller henne, og skal treffe alle egnede, lovgivningsmessige og administrative tiltak for dette formål.»

¹³ Barnevernloven § 4-4(5).

I hvilken grad vernes barn mot misbruk, overgrep og forsømmelse gjennom meldinger fra barnehagen, skolen og helsetjenesten?

Det offentlige har med andre ord plikt til å gi alle barn den beskyttelse og omsorg som er nødvendig for barnets trivsel. Dette er presisert i to bestemmelser som fortjener mer omtale.

Rett til vern mot misbruk og vanskjøtsel

Artikkel 19 i konvensjonen pålegger myndighetene å verne og beskytte barn mot alle former for overgrep og omsorgssvikt fra foreldre eller andre omsorgspersoner.

Barneverntjenesten er tillagt et særlig ansvar for å innfri denne plikten i henhold til barnevernloven. I tillegg tar en rekke lover, blant annet barnehage-loven, sosialtjenesteloven, kommunehelsetjenesteloven og plan- og bygningsloven sikte på å bidra til at barn får et godt oppvekstmiljø og herunder til at barn vernes mot overgrep. Helsepersonell, lærere, barnehageansatte og ansatte i sosialtjenesten er blant de som har en lovpålagt plikt til å melde fra til barnevernet hvis de mistenker at barn utsettes for overgrep.¹⁴

Videre oppfordrer barnekonvensjonen det offentlige til å verne barn mot misbruk og vanskjøtsel ved å utforme sosiale støtteprogrammer for barnet og dets omsorgspersoner.

Nordreisa og Bjugn kommuner har iverksatt tiltak som bidrar til å innfri artikkel 19. Nordreisa har etablert et tverrfaglig familiesenter som skal fange

opp og motvirke risiko for omsorgssvikt eller misbruk allerede fra barnets fødsel. Jordmortjeneste, helsestasjon, barnevern og barnehage arbeider med å etablere kontakt og dialog mellom foreldre og hjelpe-tjenestene. Bjugn kommune har etablert et forebyggendeteam i barnehager og skoler. Her samles de ulike fagmiljøene til felles drøfting av forebyggende tiltak i ulike oppvekstmiljøer og av støttetiltak for barn med særlige behov. Skole, barnehage, barnevern, psykisk helse, pedagogisk-psykologisk tjeneste og helsestasjonen deltar i samarbeidet. Ved behov trekkes også lensmannsetaten inn.

Rett til alternativ omsorg

Barn uten omsorg fra familien har i medhold av artikkel 20 rett til offentlig vern og bistand. Den kommunale barneverntjenesten er pålagt primæransvaret for å oppfylle dette direktivet.¹⁵ At artikkel 20 gir barnet en rett til vern og bistand, styrker barnets rettskrav innenfor gjeldende regelverk. Det betyr at det for eksempel kan være i strid med barnekonvensjonen ikke å iverksette tiltak hvis et barn bor på gaten eller blir utsatt for grov omsorgssvikt i hjemmet.

Dersom en situasjon krever omplassering av et barn, for eksempel til fosterhjem, skal det etter artikkel 20 tas hensyn til kontinuitet i barnets oppdragelse og til barnets etniske og kulturelle bakgrunn. Dette kravet ble synliggjort i barnevernloven § 4-15 da barnekonvensjonen ble gjort til norsk lov.

¹⁴ Lov om helsepersonell m.v. (helsepersonelloven) 2 juli 1992 nr. 64, §33, opplæringslova §15-3, Lov om barnehager (barnehageloven) 5 mai 1995 nr. 19, § 23, Lov om sosiale tjenester m.v. (sosialtjenesteloven) 13 desember 1991 nr. 81, § 8-8a og barnevernloven § 6-4.

¹⁵ Barnevernloven 17 juli 1992 nr. 100, § 2-1.

3 PRINSIPPET OM BARNETS RETT TIL MEDBESTEMMELSE

Retten til å bli hørt

Barnekonvensjonen sier at barn skal høres og ha innflytelse i saker som vedrører dem. Barnets rett til å bli hørt fremgår av artikkel 12:

«Partene skal garantere et barn som er i stand til å danne seg egne synspunkter, retten til fritt å gi uttrykk for disse synspunkter i alle forhold som vedrører barnet, og tillegge barnets synspunkter behørig vekt i samsvar med dets alder og modenhet.»

Bestemmelsen om barns rett til å bli hørt omtales ofte som konvensjonens demokratiartikkel, fordi den gir barn og unge rett til innflytelse og medbestemmelse i samfunnet. Barnets syn skal ikke bare innhentes; synspunktene skal også tillegges vekt. Det innebærer at synspunktene skal påvirke beslutninger når det er grunn til det.

Barnets synspunkt skal tillegges vekt.

Barns rett til medbestemmelse har vært et hovedperspektiv i norsk barnepolitikk i lang tid. Prinsippet er nedfelt blant annet i barneloven,¹⁶ barnevernloven,¹⁷ lov om pasientrettigheter,¹⁸ lov om opplæring¹⁹ og sosialtjenesteloven.²⁰

Da konvensjonen ble gjort til norsk lov, ble prinsippet om barnets rett til å bli hørt synliggjort i flere lover. Forvaltningslovens § 17 krever at forvaltningen skal påse at saker er så godt opplyst som mulig før vedtak fattes. Her er det nå tilføyd at organet «skal påse at mindreårige parter har fått mulighet til å gi uttrykk for sitt syn, i den grad de er i stand til å danne seg egne

synspunkter på det saken gjelder. De mindreåriges syn skal tillegges vekt i samsvar med deres alder og modenhet.»

Også barnevernloven, barneloven og adopsjonsloven er endret for å synliggjøre barnekonvensjonens prinsipp. Lovene presiserer nå at barn over sju år har en ubetinget rett til å bli hørt.²¹ Dersom barnet er i stand til å danne seg egne standpunkter tidligere, skal barnet høres før fylte sju år.

Retten til medbestemmelse gjelder likevel også der den ikke er eksplisitt nedfelt i lov, fordi barnekonvensjonens egen bestemmelse nå utgjør en selvstendig, lovpålagt plikt.

Det er skjedd mye positivt de senere årene for å styrke barns rett til å bli hørt. Mange kommuner er kommet langt i arbeidet med å høre barn og unge. Norge har fått ros av FN-komiteen for dette. Samtidig stiller komiteen spørsmål om barns synspunkter alltid blir tilstrekkelig vektlagt. Barnekomiteen har også slått fast at myndighetenes ansvar for å virkeliggjøre artikkel 12 gjelder uavhengig av tilgjengelige økonomiske ressurser. Dersom barn og unges rett til medbestemmelse ikke er ivaretatt i en beslutningsprosess som vedrører dem, kan dette utgjøre en saksbehandlingsfeil. Det gjelder nok en del før alle kommuner oppfyller de forventningene som ligger i prinsippet.

Alle barn

Retten til å bli hørt gjelder *alle barn* i den utstrekning barnet er i stand til å danne seg egne synspunkter. Retten omfatter naturligvis også små barn, barn med

¹⁶ Barnelova § 30-33. ¹⁷ Barnevernloven § 6-3. ¹⁸ Lov om pasientrettigheter (pasientrettighetsloven) 7 februar 1999 nr. 63, §§ 3-1 og 4-4.

¹⁹ Opplæringslova §§ 9a-5 og 9a-6. ²⁰ Sosialtjenesteloven 13 desember 1991 nr. 81, §§ 6-3 og 8-3. ²¹ Barnevernloven § 31, barnelova § 31 og adopsjonsloven § 6.

I praksis er det få beslutninger som fattes på kommunalt nivå som ikke krever at barn og unge skal høres.

syns- eller hørselshemming og barn som ikke snakker norsk. Artikkel 12 presiserer at barnets synspunkter skal tillegges vekt i samsvar med barnets alder og modenhet og i takt med barnets utvikling. Det ligger altså et utviklingsaspekt i bestemmelsen.

... og alle forhold som berører barn

Retten til å bli hørt gjelder i *alle forhold* som vedrører barnet. Det kan være spørsmål som gjelder barnets personlige situasjon, f. eks. saker som handler om omsorgssvikt. Retten til å bli hørt kan også aktualiseres i forhold som vedrører en gruppe barn, for eksempel alle elevene på en skole eller alle barna i en kommune. FNs barnekomité har pekt på at barn må få mulighet til å delta i planlegging og beslutninger som gjelder skole og lokale tjenester, herunder arealplanlegging, miljø- og helsespørsmål.

Dette heftet kan ikke angi i detalj hvilke handlinger på kommunalt nivå som berører barn. Det må bli opp til den enkelte kommune å vurdere dette. Klepp kommune er én blant flere kommuner som arbeider systematisk med å involvere barn og unge på diverse områder, for eksempel ved utarbeiding av kommuneplaner, strategiplaner for skoler og barnehager, trafikksikkerhetsplaner, lokalt trygghetsarbeid og diverse kartleggingsprosesser.

Plikten til å legge forholdene til rette

Andre setning i artikkel 12 utdyper det offentliges plikt. Det heter at barnet skal

«særlig gis anledning til å bli hørt i enhver rettslig og administrativ saksbehandling som angår barnet, enten direkte eller gjennom en representant eller et egnet organ, på en måte som er i samsvar med saksbehandlingsreglene i nasjonal rett.»

I dette ligger en oppfordring til aktivt å legge til rette for å sikre at barnet får mulighet til å ytre seg. Beslutningsprosedyrer må være tilpasset barnets deltakelse, og de enkelte kommunalt ansatte bør ha kunnskap om hvordan man kommuniserer med barn. For at barn skal ha reell innflytelse, er det dessuten en forutsetning at barn får god og tilrettelagt informasjon om ulike alternativer og konsekvensene av dem. Hvis ikke, vil ikke barnet ha reell innflytelse, men kun et skinn av innflytelse.

Barns rett til å bli hørt krever at man legger forholdene til rette for at barnet kan si sin mening.

Også barn med særlige behov

Plikten til å legge forholdene til rette gjelder overfor alle barn. Noen barn kan ha behov for ekstra bistand for å kunne benytte seg av retten til å bli hørt. Dette kan for eksempel gjelde barn med funksjonshemninger. En må legge til rette for at også slike grupper får fremmet sine synspunkter.

For stort ansvar?

Innebærer retten til å bli hørt et for stort ansvar for barn og unge? Retten innebærer ikke at voksne kan fraskrive seg sitt ansvar for å fatte en beslutning og i stedet legge dette over på barnet.

Et eksempel kan illustrere dette: Lise er 15 år og bor sammen med sin psykisk syke mor. Hun har i mange år har tatt ansvar for moren og husholdningen. Dersom Lise blir spurt om hun ønsker avlastning, vil hun kanskje svare nei, av lojalitet til moren.

Ut fra et faglig synspunkt er det ikke sikkert det vil være til Lises beste at situasjonen opprettholdes. Samtidig som barnekonvensjonen gir Lise rett til å uttrykke sine synspunkter, krever den at de ansvarlige

Barnet har ingen plikt til å ha en mening eller til å dele denne.

myndighetene skal avgjøre hva som er til Lises beste og fatte en beslutning basert på dette.

Voksne som representanter for barna

Det kan være at barn har behov for en voksen som kan fremføre deres synspunkter. En ordning med barnerepresentant er nedfelt i plan- og bygningsloven.²² § 9-1 i loven sier at «Kommunestyret skal peke ut en etatssjef eller en annen tjenestemann som skal ha et særlig ansvar for å ivareta barns interesser når det faste planutvalget etter denne paragraf utarbeider og behandler forslag til planer.»

Selv om ikke kommunene har plikt til å innhente barns synspunkter på forhånd etter dette regelverket, vil det ofte være slik at dette blir gjort. Tilhørende rikspolitiske retningslinjer utdyper dette, og sier at «kommunen skal organisere planprosessen slik at synspunkter som gjelder barn som berørt part kommer fram og at ulike grupper barn og unge selv skal gis anledning til å delta».²³ Innføringen av ordningen var en del av den norske tilretteleggingen for å oppfylle barnekonvensjonens krav.

I de tilfellene der en voksen opptre på vegne av barnet i enkeltsaker, krever konvensjonen at den voksne representanten skal videreformidle barnets synspunkter, og ikke bare gi sin egen vurdering av hva som er det beste for barnet.

²² Plan- og bygningsloven § 9-1.

²³ Rikspolitiske retningslinjer for barn og planlegging 20 september 1995 nr. 4146 punkt 4. Krav til den kommunale planleggingsprosessen. Begge ordninger er omtalt i Rundskriv Barn og planlegging. Miljøverndepartementet T-4/98.

Eksempler fra kommunene

La oss gjennom eksempler vise hvordan kommuner kan legge til rette for at barn og unge kan medvirke. Larvik kommune har gått nye veier for å engasjere de unge. Blant annet har kommunen innført høring over Internett og gitt elev- og ungdomsråd innføring i bruken av denne høringskanalen. Et forslag om å flytte skolens sommerferie ble for eksempel sendt ut på elektronisk høring. I alt 16 elevråd og kommunens ungdomsråd uttalte seg.

Kristiansand kommune har tatt de unge med på råd om hvordan deres innflytelse kan økes. Ett av forslagene fra de unge går ut på at hvert bystyremedlem skal få tildelt to unge rådgivere. Etter forslaget skal de tre møtes før hvert bystyremøte for å diskutere de sakene som skal tas opp på møtet. Forslaget vil bli behandlet i kommunestyret i nærmeste fremtid.

Hva ville du svart dersom du fikk spørsmål om når og hvordan din kommune hører barn?

Øystre Slidre kommune har lagt ned en stor innsats i å lære opp de unge i organisatorisk arbeid og i å etablere kontakt mellom de unge og kommunens representanter. Hovedarena for dette arbeidet er skolen. Tillitsvalgte elever får tilbud om elevrådkurs og kurs i tale- og debatteknikk. De får omvisning på rådhuset og trening i å forberede konkrete saker og legge dem frem på møter. Kommunen arrangerer dessuten årlige forhandlingsmøter mellom ungdom og politikere. Representanter fra hvert elevråd kan da møte i kommunens

formannskap for å presentere et konkret prosjekt som de ønsker økonomisk støtte til. I løpet av møtet vedtar formannskapet hvilke prosjekter som får støtte.

I Frogn kommune velger elevrådene ved de enkelte skolene medlemmer til Ungdommens kommunestyre. Ungdommens kommunestyre er høringsinstans for en rekke saker, herunder kommuneplanrulling og reguleringsplaner. Styret er behandlingsinstans og talerør i saker som vedrører barn og unge. Ungdommene disponerer sitt eget driftsbudsjett og midlene fordeles etter søknader fra barn og unge i henhold til styrets egne retningslinjer. Budsjettets størrelse fastsettes av kommunestyret.

Krav på respekt for grunnleggende friheter

Prinsippet om barnets rett til innflytelse og medbestemmelse springer ut av konvensjonens grunnsyn om at barndommen har en egenverdi og at barn er samfunnsborgere med krav på respekt for grunnleggende friheter. Dette grunnsynet gjenspeiles i at konvensjonen har egne bestemmelser som gir barn rett til ytringsfrihet, informasjon og tanke- og trosfrihet. Disse rettighetene supplerer retten til innflytelse og medbestemmelse.

Rett til ytringsfrihet

Barn gis ytringsfrihet i artikkel 13. Ytringsfriheten har et videre virkeområde enn retten til å bli hørt, fordi ytringsfriheten gjelder i alle situasjoner, ikke bare i saker som angår barn eller barns rettigheter.

Barns ytringsfrihet innebærer blant annet at myndighetspersoner ikke kan sensurere barns ytringer, for eksempel ved å kontrollere innholdet i en skole-

I hvilke situasjoner kan det være praktisk vanskelig å respektere barns friheter? Hva kan gjøres for å bøte på inngrep som må foretas?

avis. Men ytringsfriheten rekker videre enn et forbud mot slike inngrep. Friheten innebærer også en viss plikt for myndighetene til å legge forholdene til rette for barns rett til å meddele og motta meninger. Formålsparagrafer og grunnleggende dokumenter for grunnskolen og videregående skole gir klart uttrykk for at demokratiske verdier skal realiseres gjennom skolens virksomhet. Et naturlig sted å iverksette tiltak for å innfri ytringsfriheten vil derfor være skolen. Utvikling av elevdemokrati og skoleaviser er eksempler på tiltak som kan oppmuntre barn og unge til å benytte seg av sin rett til medbestemmelse og til fritt å ytre sine tanker og meninger.

Rett til informasjon

Tilgang til informasjon er en forutsetning for å kunne delta med ytringer og synspunkter. Artikkel 17 i konvensjonen legger til grunn at barn skal sikres rett til informasjon. Særlig gjelder dette informasjon som bidrar til å fremme barnets velvære og helse.

FNs barnekomité har presisert at dette først og fremst innebærer informasjon om bruk og misbruk av tobakk, alkohol og andre rusmidler, diett, fysisk aktivitet, seksualitet, familieplanlegging og prevensjon. I første rekke er det sentrale myndigheter som sørger for slik folkeopplysning. Likevel vil kommunale myndigheter som helsestasjoner, skoler og bibliotek være relevante medspillere.

Nordreisa kommunes prosjekt «Ole Bok» illustrerer hvordan man kan arbeide for å oppfylle barns rett til

informasjon. Gjennom dette prosjektet blir alle kommunens barn tilbudt et sett bøker i løpet av de seks første leveårene. Prosjektet er et samarbeid mellom helsestasjonen, familiesenteret, barnehagen og biblioteket. Formålet er å stimulere de yngste barna og foreldrene deres til å lese bøker.

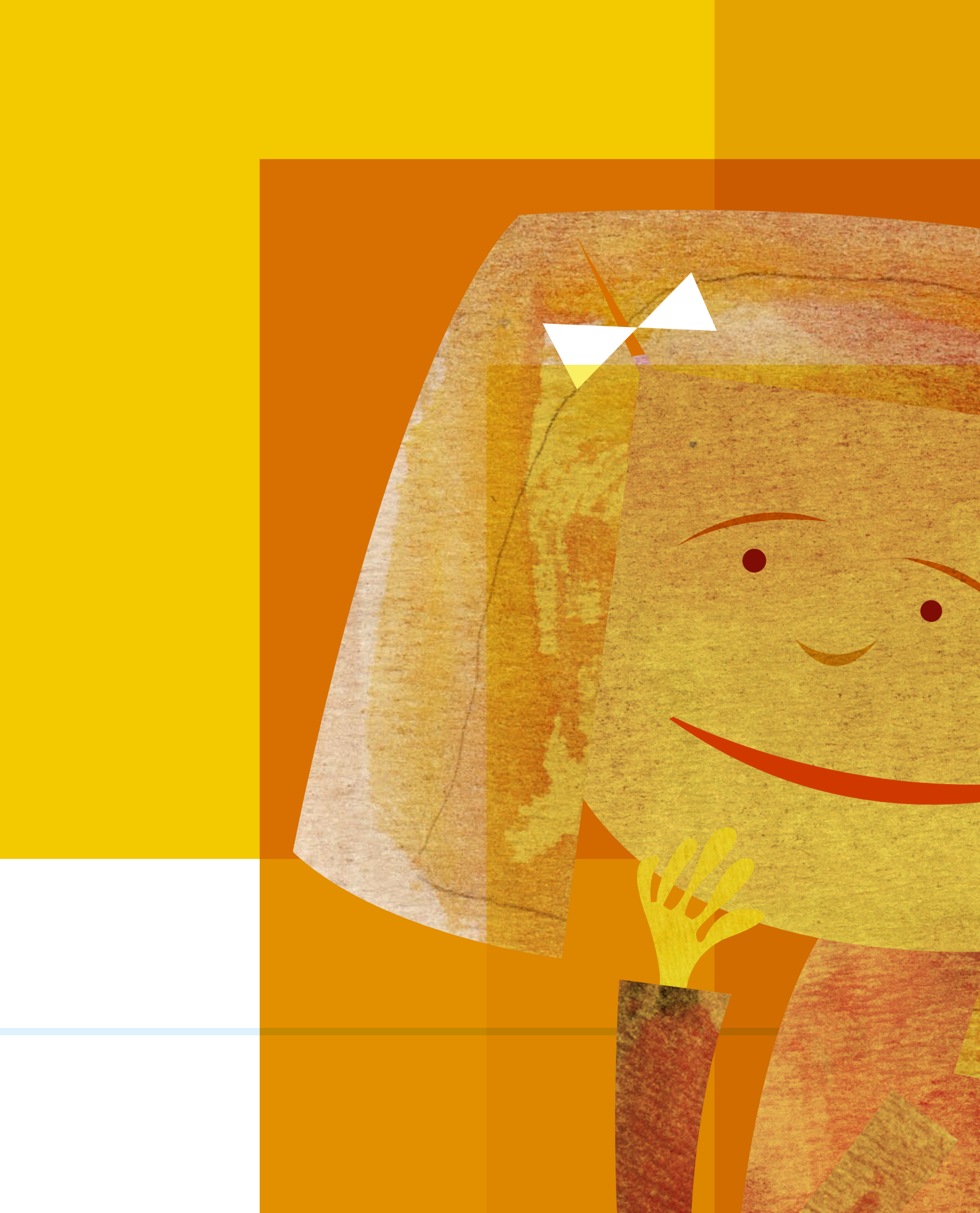
Rett til tanke- og trosfrihet

Alle barn har rett til tanke- og trosfrihet. Dette slås fast i artikkel 14 i konvensjonen.

At barn har tankefrihet innebærer blant annet at barn kan fantasere, dikte, kritisere og rose uten at myndighetspersoner har rett til å sensurere eller overprøve barnets tanker.

Trosfrihet innebærer at et barn har rett til å ha og fritt utøve sitt livssyn. Retten til trosfrihet innebærer at blant annet skolen, barnehagen, helsepersonell og barneverntjenesten så langt det er praktisk mulig må ta hensyn til et barns religion og legge forholdene til rette for at ikke barnets tro blir krenket. For eksempel skal det tas hensyn til ulike religioners skikker i planleggingen av måltider og feiringer av høytider i barnehagen og på skolen.

Retten til å gi uttrykk for sin religion eller tro kan begrenses, men bare hvis det har hjemmel i lov. I tillegg må begrensningen være nødvendig av hensyn til andre mennesker eller samfunnet som helhet.

4 PRINSIPPET OM IKKE-DISKRIMINERING

Alle barn som omfattes av norske myndigheters jurisdiksjon skal nyte godt av barnekonvensjonens bestemmelser. Dette fremgår av artikkel 2:

«De stater som er parter i denne konvensjon, skal respektere og sikre de rettigheter som er fastsatt i denne konvensjon for ethvert barn innenfor deres jurisdiksjon, uten diskriminering av noe slag og uten hensyn til barnets, dets foreldres eller verges rase, hudfarge, kjønn, språk, religion, politiske eller annen oppfatning, nasjonale, etniske eller sosiale opprinnelse, eiendomsforhold, funksjonshemming, fødsel eller annen stilling.»

For all forvaltningsvirksomhet gjelder et generelt forbud mot usaklig forskjellsbehandling. Dette forbudet tilsvarer barnekonvensjonens bestemmelse. Prinsippet om ikke-diskriminering er altså ikke nytt i og med konvensjonen. Barnekonvensjonen krever dessuten at myndighetene arbeider aktivt for å hindre diskriminering:

«Partene skal treffe alle egnede tiltak for å sikre at barnet beskyttes mot enhver form for diskriminering eller straff på grunn av sine foreldres, sin verges eller familiemedlemmers stilling, virksomhet, meningsytringer eller tro.»

Usaklig forskjellsbehandling

Diskriminering er *usaklig* forskjellsbehandling. Forskjellsbehandling kan i mange tilfeller være rettmessig, blant annet for å støtte utsatte gruppers muligheter. Det kan for eksempel være god grunn til å gi ekstra undervisning og oppfølging til en elev med lærevansker.

Det er først når forskjellsbehandlingen ikke kan forsvares som saklig at det er tale om diskriminering eller usaklig forskjellsbehandling. Dette vil være tilfelle når forskjellsbehandlingen ikke har et objektivt eller fornuftig formål, for eksempel når den bygger på hensyn til barnets eller dets foreldres kjønn, språk, religion, oppfatninger, nasjonale, etniske eller sosiale opprinnelse, eiendomsforhold, funksjonshemming, fødsel eller annen stilling.

I noen tilfeller gir barnekonvensjonen visse grupper barn rett til forskjellsbehandling:

Funksjonshemmedes rett til særlig omsorg

Barn med funksjonshemminger er en utsatt gruppe. De skal selvsagt ikke diskrimineres. Barnekonvensjonen gir dem dessuten rett til ekstra vern.

Artikkel 23 anerkjenner at barn med funksjonshemminger har rett til et fullverdig og anstendig liv. De har rett til særlig omsorg. Innenfor de tilgjengelige ressursene er offentlige myndigheter forpliktet til å yte den hjelp som er rimelig ut fra barnets behov og tilstand.

I 1997 tok FNs barnekomité opp spørsmålet om funksjonshemmede barns stilling. Komiteen pekte på at barn med funksjonshemminger ofte ikke får innfridd retten til utdanning, familieliv, helseomsorg eller retten til å delta i lek og aktiviteter. Komiteen uttalte at funksjonshemmede barn ofte opplever sosial ekskludering, som medfører at de avskjæres fra grunnleggende rettigheter. Samtidig er barn med funksjonshemminger sårbare for overgrep og omsorgssvikt. De kan ha vanskelig for å hevde egne

Kjenner du til en sak som ville blitt behandlet annerledes, dersom barnet det gjaldt hadde hatt en annen bakgrunn? Var begrunnelsen for forskjellsbehandlingen saklig?

rettigheter. Komiteen understreket at barnekonvensjonens generelle prinsipper – ikke-diskriminering, barnets beste, retten til liv og utvikling og retten til å delta og bli hørt – gjelder som retningslinjer også i spørsmål som vedrører situasjonen til funksjonshemmede barn. Tjenestetilbudet til et funksjonshemmet barn bør ikke bestemmes bare ut fra en diagnose, men også på bakgrunn av barnets eget ønske og syn på hva han eller hun har behov for.

FN-komiteen har kritisert Norge for at funksjonshemmede barn har begrenset mulighet til å sosialisere med jevnaldrende. Komiteen har oppfordret myndighetene til å legge forholdene til rette for at barn med funksjonshemminger kan tilbringe mer tid med andre barn. Både tildeling av støttekontakttimer og tiltrettelagte transportturer er eksempel på tiltak som kan bidra til at funksjonshemmede barn og unge får bedre muligheter til å delta på fritidsaktiviteter sammen med jevnaldrende.

Eksemplet «Vispen Sjøsenter»: Vispen Sjøsenter i Fredrikstad kommune bidrar til at barn med funksjonshemminger får innfridd retten til et fullverdig liv. Senteret er et samarbeid mellom Borge Lions, Fredrikstad kommune, Østfold Handikapforbund og to velforeninger. Senteret er utviklet i tett samarbeid med funksjonshemmede. Naust, brygge, båt- og ballplass er anlagt slik at rullestolbrukere og andre funksjonshemmede kan utfolde seg på sjøsenteret, og dermed delta på linje med funksjonsfriske barn.

Flyktningbarns særlige rett til vern og hjelp

Barn på flukt er sårbare. Artikkel 22 pålegger myndighetene et særlig ansvar for å sikre at disse barna får oppfylt sine rettigheter etter konvensjonen. For eksempel vil tilbud om tolkebistand bidra til å oppfylle barnets rett til innflytelse i samsvar med artikkel 12.

Asker kommune har ansatt en egen fagkoordinator for etnisitet ved hjelpetjenesten for barn og unge. Fagkoordinatoren arbeider på tvers av alle hjelpetjenestene for å sørge for at flyktning- og asylsøkerbarn får innfridd sine rettigheter. Ordningen bidrar til at flyktningbarns særlige behov for tilrettelegging ivaretas.

Rett til opprettholdelse av etnisk identitet

Norge har en urbefolkning og flere nasjonale og andre minoriteter. Selv om barnekonvensjonen beskytter alle barn, viser erfaring at barn med urbefolknings- eller minoritetsbakgrunn kan være særlig sårbare. Artikkel 30 understreker disse barnas rett til å nyte godt av sin kultur, bekjenne seg til og utøve sin religion og bruke sitt eget språk, sammen med andre medlemmer av gruppen sin.

I de sørsamiske områdene nord i landet har blant annet en del kommuner gått sammen om å drive en samisk bokbuss. Bussen reiser rundt til skolene og låner ut samisk litteratur til elevene i kommunene. Tiltaket bidrar til at samiske barn får nyte godt av sin kultur og sitt språk, i tråd med barnekonvensjonens artikkel 30.

5 PRINSIPPET OM BARNETS RETT TIL OPTIMAL UTVIKLING

Hvilke generelle problemer reduserer barn og unges muligheter til utvikling i din kommune? Hvilke tiltak kan settes i verk for å bedre barn og unges utviklingsmuligheter?

Det er et grunnleggende prinsipp i barnekonvensjonen at barnets liv skal beskyttes og at barnet skal gis de beste mulighetene til utvikling. I artikkel 6 heter det derfor:

«Partene erkjenner at hvert barn har en iboende rett til livet. Partene skal så langt det er mulig sikre at barnet overlever og vokser opp.»

Praktisk betydning

At barnet har rett til utvikling, innebærer at offentlige myndigheter er forpliktet til å beskytte barnets liv og til å legge forholdene til rette for barnets utvikling.

Retten til liv og utvikling er beskyttet gjennom en rekke generelle lover her i landet, herunder helse- og straffelovgivningen. Mye av vår statlige velferdspolitikk bygger også opp under denne retten. Kommunen har på sin side et selvstendig ansvar for å legge forholdene til rette for barnets fysiske, psykiske, åndelige, moralske, psykologiske og sosiale utvikling. Kommunene har stor valgfrihet til selv å finne virkemidler for å oppfylle slike krav. Konvensjonen krever likevel at det faktisk iverksettes effektive og hensiktsmessige tiltak. Innsatsen skal også stå i forhold til tilgjengelige ressurser og bør fremgå av kommunens planer, analyser og budsjetter.

Eksemplet tryggere lokalsamfunn:

Spydeberg kommune

Trygge omgivelser er en viktig forutsetning for et barns liv og utvikling. Spydeberg kommune har i arbeidet med å skape et tryggere lokalsamfunn fokusert på å skape et trygt fysisk miljø for barn, noe som bidrar til å sikre konvensjonskravene. I arbeidet har alle kommunens barnehager gått gjennom en sertifiseringsprosess etter en «miljøfyrtårnstandard». Standarden gjelder forhold som godt inneklima, tilfredsstillende renhold, trygge lekearealer utenørs og rutiner for oppbevaring av farlige stoffer.

Hindrer eller bidrar beslutningen til barnets utvikling?

Retten til liv og utvikling konkretiseres i flere av konvensjonens rettigheter:

Rett til helsetilbud

Rett til helse er en forutsetning for barnets liv og utvikling. Barnekonvensjonens artikkel 24 slår fast at barn har rett til å nyte godt av den høyest mulige standarden på helsetjenester.

Verdens helseorganisasjon har definert helse som en tilstand av fullstendig fysisk, mentalt og sosialt velvære og ikke kun fravær av sykdom.

Barnets rett til helse ivaretas på ulike nivåer i staten. På kommunalt nivå er retten særlig betydningsfull i forhold til kommunens ansvar for primærhelsetjenesten eller førstelinjetjenester.²⁴ Barnekonvensjonen pålegger her kommunen å prioritere barns helse og å arbeide for å tilby barn høyest mulig standard på kommunens tjenestetilbud.

Konvensjonens generelle prinsipper legger føringer på hvordan barnets rett til helse skal innfris. Prinsippet om ikke-diskriminering innebærer for eksempel at kommunen ikke kan drive usaklig forskjellsbehandling mellom barn. Barnets rett til å bli hørt innebærer at barnets meninger må tas med både ved planleggingen og gjennomføringen av helsetjenesten generelt og ved individuell behandling.

Rett til sosial trygghet og en viss levestandard

Artikkel 27 slår fast at alle barn har rett til en økonomisk levestandard som er tilstrekkelig for hans eller hennes fysiske, åndelige, moralske og sosiale utvikling.

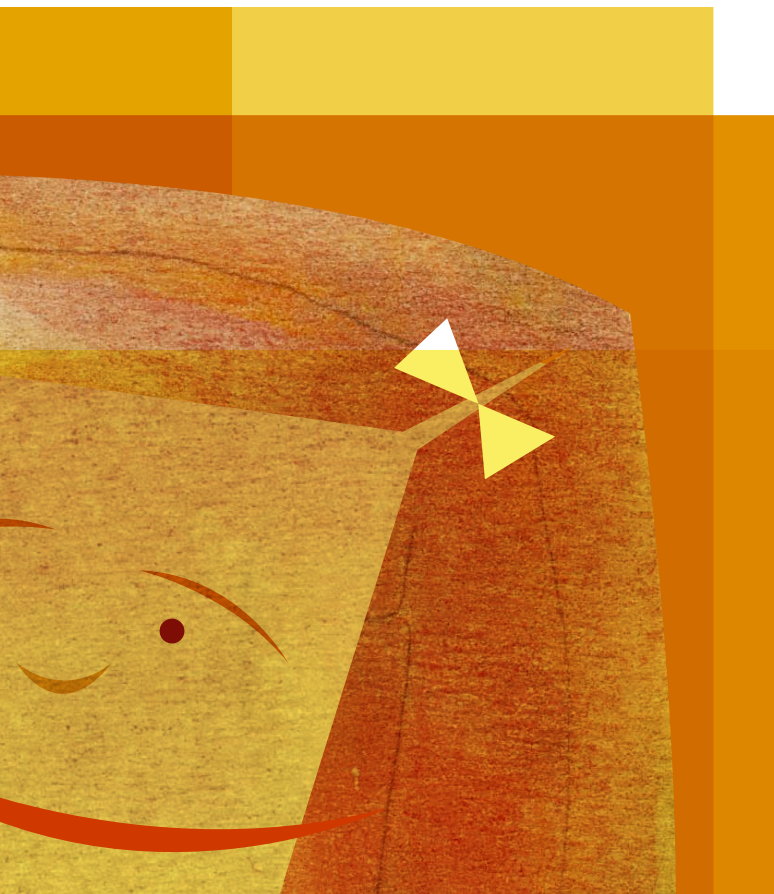
Hvordan blir barnets behov ivaretatt når det er foreldrene som mottar tjenester?

I utgangspunktet er det foreldrenes ansvar å sikre dette. Offentlige myndigheters ansvar kommer inn dersom foreldrene ikke selv makter å innfri barnets rett til en viss levestandard. Kommunen har hovedansvaret for sosiale ytelser, som i de fleste sammenhenger vil ha karakter av å være velferdsstatens sikkerhetsnett.²⁵ Kommunen vil derfor ha et selvstendig ansvar for å innfri barns rett til en tilstrekkelig levestandard når denne ikke ivaretas av andre.

Sosialtjenesteloven inneholder ingen eksplisitt referanse til hensynet til barnets beste eller prinsippet om at barnet skal høres. Men barnekonvensjonen supplerer sosialtjenesteloven. Etter barnekonvensjonen skal sosialtjenesten derfor anlegge et barneperspektiv i alle tilfeller der tjenestens virksomhet påvirker barn. Først og fremst betyr det at hensynet til barnets beste skal vurderes og tillegges stor vekt i tilfeller hvor barn direkte eller indirekte berøres av et vedtak. Selv om barn ikke alltid har partsrettigheter etter sosialtjenesteloven, gir barnekonvensjonen dessuten barn rett til å bli hørt i saker som angår dem.

Eksemplet Ungbo: Oslo kommune har iverksatt Ungbo, et tiltak for å hjelpe unge mennesker i alderen 17–23 år med å etablere seg i egen bolig. Alle som bor i Ungbo får en fast kontaktperson som tilbyr råd og veiledning om økonomi, hushold og sosiale forhold.

²⁴ Kommunehelsetjenesteloven § 1-3. ²⁵ Sosialtjenesteloven § 2-1.

I tråd med barnekonvensjonens artikkel 27 bidrar tiltaket til å bedre vanskeligstilt ungdoms sosiale stilling og levestandard.

Nært forbundet med retten til en viss levestandard er barnekonvensjonens artikkel 26. Denne pålegger det offentlige å sørge for at barn får ordinære trygdeytelser og andre sosiale økonomiske stønader som han eller hun har krav på etter norsk lov. Her vil sosialkontorene ha til oppgave å veilede, informere og henvise barn og barnefamilier til relevant kontor og tjeneste.

Rett til utdanning

Utdanning er et viktig aspekt ved barnets utvikling. Artikkel 28 slår fast at alle barn har rett til utdanning.

Kommunen har ansvaret for å sørge for grunnskoleopplæring og spesialpedagogisk hjelp for alle barn bosatt i kommunen.²⁶ Retten til utdanning innebærer etter barnekonvensjonen at utdanning skal være praktisk tilgjengelig for alle barn. Her er prinsippet om ikke-diskriminering grunnleggende. Alle barn i kommunen skal ha lik tilgang til opplæring. FN-komiteen har i den forbindelse foreslått at norske myndigheter legger forholdene bedre til rette for at blant annet romanibarn får mulighet til skolegang.

Innfrielse av barnets rett til utdanning er ikke bare et spørsmål om tilgang, men også om innhold. Innenfor de rammene som opplæringsloven og tilhørende forskrifter stiller opp, gir det kommunale selvstyret rom for lokal tilpasning.²⁷ Både gjennom opplæringsloven og i utøvelsen av denne friheten er kommunen pålagt å ivareta barnekonvensjonens prinsipper.

Hovedformålet med utdanningen skal etter barnekonvensjonens artikkel 29 være å optimalisere barnets evne og mulighet til å delta i et fritt samfunn på en ansvarlig måte. Det vil si at utdanningen skal ta sikte på å utvikle barnets fulle potensial, fremme respekten for menneskerettighetene, gi barnet en følelse av identitet og tilhørighet, evne til å sosialisere og respekt for naturmiljøet. Formålet avspeiler kjernen i barnekonvensjonen: barnets menneskeverd og ukrenkelige rettigheter.

²⁶ Opplæringslova § 13-1. ²⁷ Opplæringslova § 2-3.

I tillegg til at de nevnte verdiene skal danne grunnlaget for innholdet i undervisningen, krever barnekonvensjonen at de skal gjenspeiles i måten det undervises på. Det innebærer at man i undervisningen skal se til at barnets iboende verdighet blir respektert. Den skal være barnesentrert og barnevennlig.

Et eksempel fra Eidskog kommune: Eidskog kommune har iverksatt tiltak som bidrar til en barnesentrert og barnevennlig undervisning. Kommunen har blant annet ansatt miljøarbeidere ved skolene, innført jevnlig samtaler mellom hver enkelt elev og kontaktlærer, opprettet tilbud om alternativ praktisk undervisning til hjelpetrequende barn og koordinert pedagogisk-psykologisk tjeneste og kommunens flyktningkonsulent.

I tillegg til at undervisningen skal innfri de omtalte kravene i artikkel 28 og 29, gjelder selvsagt barnekonvensjonens øvrige rettigheter innenfor skoleporten. Det betyr blant annet at elevene skal gis innflytelse i spørsmål som berører dem, for eksempel ved utarbeidelsen av ordensreglement. Diskriminering, for eksempel ved at guttene gis mer oppmerksomhet og tid enn jentene, vil også være i strid med konvensjonen.

Rett til hvile og fritid

Barn har etter artikkel 31 rett til fritid og hvile og til å delta i lek og fritidsaktiviteter. Det offentlige, også på kommunalt plan, skal arbeide for å fremme disse mulighetene for alle barn. Retten til hvile og fritid underbygger prinsippet om barns rett til utvikling.

Den avspeiler også barnekonvensjonens utgangspunkt om at barndommen har en egenverdi, og ikke bare skal ses som en forberedelse til voksenlivet.

Retten til fritid og hvile må innfris i tråd med barnekonvensjonens grunnleggende prinsipper om hensynet til barnets beste, retten til å bli hørt og ikke-diskriminering.

Hvilke fritidstilbud tilbys i vår kommune?

Det kan faktisk være både effektivt og ressursbesparende å gi barn anledning til å uttale seg ved opprettelsen av fritidstilbud. Et eksempel fra Porsgrunn kommune illustrerer dette. På 1980-tallet eksisterte det omtrent 250 lekeplasser i kommunen. Imidlertid ble bare 100 av dem brukt av kommunens barn og unge. De øvrige viste seg å være lite attraktive på grunn av beliggenheten eller utformingen. Var barn blitt hørt i forbindelse med at lekeplassene ble anlagt, kunne kommunen kanskje ha spart seg å bygge 150 lekeplasser som barna ikke ville bruke.

Prinsippet om ikke-diskriminering innebærer at fritidstilbud skal være tilgjengelig for alle barn, også barn med funksjonshemninger. Å legge en fritidsklubb i annen etasje i et bygg uten heis vil for eksempel være i strid med konvensjonen fordi barn med funksjonshemninger ikke vil ha tilgang til tilbudet.

AVSLUTNING

I 2003 stilte et enstemmig Storting seg bak forslaget om å vedta FNs barnekonvensjon som norsk lov. At barnekonvensjonen gjelder som nasjonal lov er unikt i verdenssammenheng, og spørsmålet om hvorvidt konvensjonen burde bli norsk lov ble diskutert lenge før vedtaket ble fattet.

I praksis innebærer lovvedtaket av 2003 nye utfordringer for store deler av det offentlige, ikke bare for kommunene. Som det fremgår av dette heftet, handler de overordnede utfordringene på kommunalt nivå om å fatte beslutninger til barnets beste, skape forutsetninger for at alle barn skal ha like vilkår og at det fokuseres på barnets rett til liv og utvikling. Det er også grunnleggende at barn og unge sikres retten til å si sin mening. Barn og unge skal prioriteres til det ytterste av kommunens tilgjengelige ressurser.

Mange kommuner har i lang tid arbeidet for å oppfylle disse målene, noen med barnekonvensjonen i tankene, andre uavhengig av konvensjonen. Likevel gjenstår det nok fremdeles en del arbeid før barnekonvensjonens visjon blir til virkelighet i alle kommuner. Forhåpentlig vil økt kunnskap om barnekonvensjonen og dens betydning for kommunal forvaltning styrke konvensjonens gjennomslag lokalt.

RETTIGHETSARTIKLENE I FNs KONVENSJON OM BARNETS RETTIGHETER

Art 1.

I denne konvensjonen menes med barn ethvert menneske under 18 år, hvis ikke barnet blir myndig tidligere etter den lovgivning som gjelder for barnet.

Art 2.

1. De stater som er part i denne konvensjon, skal respektere og sikre de rettigheter som er fastsatt i denne konvensjon for ethvert barn innenfor deres jurisdiksjon, uten diskriminering av noe slag og uten hensyn til barnets, dets foreldres eller verges rase, hudfarge, kjønn, språk, religion, politiske eller annen oppfatning, nasjonale, etniske eller sosiale opprinnelse, eiendomsforhold, funksjonshemming, fødsel eller annen stilling.

2. Partene skal treffe alle egnede tiltak for å sikre at barnet beskyttes mot enhver form for diskriminering eller straff på grunn av sine foreldres, sin verges eller familiemedlemmers stilling, virksomhet, meningsyttringer eller tro.

Art 3.

1. Ved alle handlinger som berører barn, enten de foretas av offentlige eller private velferdsorganisasjoner, domstoler, administrative myndigheter eller lovgivende organer, skal barnets beste være et grunnleggende hensyn.

2. Partene påtar seg å sikre barnet den beskyttelse og omsorg som er nødvendig for barnets trivsel, idet det tas hensyn til rettighetene og forpliktelsene til barnets foreldre, verger eller andre enkeltpersoner som har det juridiske ansvaret for

ham eller henne, og skal treffe alle egnede, lovgivningsmessige og administrative tiltak for dette formål.

3. Partene skal sikre at de institusjoner og tjenester som har ansvaret for barns omsorg eller beskyttelse, retter seg etter de standarder som er fastsatt av de kompetente myndigheter, særlig med hensyn til sikkerhet, helse, personalets antall og kvalifikasjoner samt kvalifisert tilsyn.

Art 4.

Partene skal treffe alle egnede lovgivningsmessige, administrative og andre tiltak for å gjennomføre de rettigheter som anerkjennes i denne konvensjon. Når det gjelder økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter, skal partene treffe slike tiltak i størst mulig utstrekning innenfor de ressurser de har til rådighet, om nødvendig innenfor rammen av internasjonalt samarbeid.

Art 5.

Partene skal respektere det ansvar og de rettigheter og forpliktelser som foreldre, eventuelt slektninger eller medlemmer av lokalsamfunnet ifølge stedlig skikk, verger eller andre med juridisk ansvar for barnet har, for å gi det veiledning og støtte, tilpasset dets gradvise utvikling av evner og anlegg, under barnets utøvelse av rettighetene anerkjent i denne konvensjonen.

Art 6.

1. Partene erkjenner at hvert barn har en iboende rett til livet.

2. Partene skal så langt det er mulig sikre at barnet overlever og vokser opp.

Art 7.

1. Barnet skal registreres umiddelbart etter fødselen og skal fra fødselen ha rett til et navn, rett til å erverve et statsborgerskap, og, så langt det er mulig, rett til å kjenne sine foreldre og få omsorg fra dem.

2. Partene skal sikre gjennomføringen av disse rettighetene i samsvar med sin nasjonale lovgivning og sine forpliktelser i henhold til relevante internasjonale instrumenter på dette området, særlig når barnet ellers ville blitt statsløst.

Art 8.

1. Partene forplikter seg til å respektere barnets rett til å bevare sin identitet, herunder statsborgerskap, navn og familieforhold som anerkjent av loven, uten ulovlig innblanding.

2. Dersom et barn ulovlig blir fratatt sin identitet helt eller delvis, skal partene yte egnet bistand og beskyttelse med henblikk på hurtig gjenoppretting av hans eller hennes identitet.

Art 9.

1. Partene skal sikre at et barn ikke blir skilt fra sine foreldre mot deres vilje, unntatt når kompetente myndigheter, som er underlagt rettslig prøving, i samsvar med gjeldende lover og saksbehandlingsregler, beslutter at slik atskillelse er nødvendig av hensyn til barnets beste. Slik beslutning kan være nødvendig i særlige til-

feller som f.eks. ved foreldres mishandling eller vanskjøtsel av barnet, eller dersom foreldrene lever atskilt og det må treffes en avgjørelse om hvor barnet skal bo.

2. Under behandling av en sak i henhold til nr. 1 skal samtlige berørte parter gis anledning til å delta i saksbehandlingen og fremføre sine synspunkter.

3. Partene skal respektere den rett et barn som er atskilt fra en eller begge foreldre har til å opprettholde personlig forbindelse og direkte kontakt med begge foreldrene regelmessig, med mindre dette er i strid med barnets beste.

4. Dersom slik atskillelse skyldes en handling iverksatt av en part, som f.eks. pågripelse, fengsling, eksil, utvisning eller død, (herunder dødsfall av en hvilken som helst årsak mens vedkommende er i denne partens varetekt), av en eller begge foreldre eller barnet, skal parten etter anmodning gi foreldrene, barnet, eller, når det er hensiktsmessig, et annet familiemedlem de vesentlige opplysninger om det eller de fraværende familiemedlemmenes oppholdssted, med mindre dette er til skade for barnet. Partene skal dessuten påse at fremleggelse av en slik anmodning ikke i seg selv vil få negative følger for vedkommende person eller personer.

Art 10.

1. I samsvar med partenes forpliktelse etter artikkel 9 nr. 1 skal søknader fra et barn eller dets foreldre om å reise inn i eller ut av en parts territorium med hen-

blikk på familiejenforening, behandles av partene på en positiv, human og rask måte. Partene skal dessuten sikre at fremleggelse av en slik søknad ikke vil få negative følger for søkerne og for medlemmene av deres familie.

2. Hvis foreldrene til et barn bor i forskjellige land, skal barnet ha rett til, unntatt under særlige omstendigheter, å opprettholde regelmessige, personlige forbindelser og direkte kontakt med begge foreldrene. For dette formål og i samsvar med partenes forpliktelse etter artikkel 9 nr. 1 skal partene respektere barnets og dets foreldres rett til å forlate ethvert land, herunder sitt eget, og til å reise inn i sitt eget land. Retten til å forlate ethvert land skal bare være underlagt begrensninger som er fastsatt ved lov og som er nødvendige for å beskytte nasjonal sikkerhet, offentlig orden (ordre public), offentlig helse eller moral eller andres rettigheter og friheter, og som er forenlige med de øvrige rettigheter som er anerkjent i denne konvensjon.

Art 11.

1. Partene skal treffe tiltak for å bekjempe at barn ulovlig føres ut av landet og ikke føres tilbake fra utlandet.

2. For dette formål skal partene fremme inngåelse av bilaterale eller multilaterale avtaler eller tiltredelse til eksisterende avtaler.

Art 12.

1. Partene skal garantere et barn som er i stand til å danne seg egne synspunk-

ter, retten til fritt å gi uttrykk for disse synspunkter i alle forhold som vedrører barnet, og tillegge barnets synspunkter behørig vekt i samsvar med dets alder og modenhet.

2. For dette formål skal barnet særlig gis anledning til å bli hørt i enhver rettslig og administrativ saksbehandling som angår barnet, enten direkte eller gjennom en representant eller et egnet organ, på en måte som er i samsvar med saksbehandlingsreglene i nasjonal rett.

Art 13.

1. Barnet skal ha rett til ytringsfrihet; denne rett skal omfatte frihet til å søke, motta og meddele opplysninger og ideer av ethvert slag uten hensyn til grenser, enten det skjer muntlig, skriftlig eller på trykk, i kunstnerisk form eller gjennom en hvilken som helst uttrykksmåte barnet måtte velge.

2. Utøvelsen av denne rett kan undergis visse begrensninger, men bare begrensninger som er fastsatt ved lov og som er nødvendige:

- a) av hensyn til andres rettigheter eller omdømme, eller
- b) for å beskytte nasjonal sikkerhet, offentligorden(ordre public) eller offentlig helse eller moral.

Art 14.

1. Partene skal respektere barnets rett til tankefrihet, samvittighetsfrihet og religionsfrihet.

2. Partene skal respektere foreldrenes, eventuelt vergenes, rett og plikt til å vei-

lede barnet om utøvelsen av hans eller hennes rettigheter på en måte som er i samsvar med barnets gradvise utvikling.

3. Frihet til å gi uttrykk for sin religion eller overbevisning kan bare undergis de begrensninger som er fastsatt ved lov og som er nødvendige for å beskytte offentlig trygghet, orden, helse eller moral eller andres grunnleggende rettigheter og friheter.

Art 15.

1. Partene anerkjenner barnets rett til organisasjonsfrihet og frihet til å delta i fredelige forsamlinger.

2. Det kan ikke legges andre begrensninger på utøvelsen av disse rettigheter enn de som pålegges etter loven og som er nødvendige i et demokratisk samfunn av hensyn til nasjonal sikkerhet eller offentlig trygghet, offentlig orden (ordre public), beskyttelse av offentlig helse eller moral eller beskyttelse av andres rettigheter og friheter.

Art 16.

1. Ingen barn skal utsettes for vilkårlig eller ulovlig innblanding i sitt privatliv, sin familie, sitt hjem eller sin korrespondanse, eller for ulovlige angrep mot sin ære eller sitt omdømme.

2. Barnet har rett til lovens beskyttelse mot slik innblanding eller slike angrep.

Art 17.

Partene erkjenner massemedienes viktige rolle og skal sikre at barnet har tilgang til informasjon og stoff fra forskjellige

nasjonale og internasjonale kilder, særlig de som har som formål å fremme barnets sosiale, åndelige og moralske velferd og fysiske og psykiske helse. For dette formål skal partene:

- a) oppmuntre massemediene til å spre informasjon og stoff som er av sosial og kulturell verdi for barnet og er i pakt med ånden i artikkel 29,
- b) oppmuntre internasjonalt samarbeid om produksjon, utveksling og spredning av slik informasjon og slikt stoff fra forskjellige kulturelle, nasjonale og internasjonale kilder,
- c) oppmuntre produksjon og spredning av barnebøker,
- d) oppmuntre massemediene til å ta særlig hensyn til de språklige behov hos barn som tilhører en minoritetsgruppe eller et urfolk,
- e) oppmuntre utviklingen av egnede retningslinjer for å beskytte barn mot informasjon og stoff som er skadelig for barns velferd, idet bestemmelsene i artiklene 13 og 18 tas i betraktning.

Art 18.

1. Partene skal bestrebe seg på å sikre anerkjennelse av prinsippet om at begge foreldre har et felles ansvar for barnets oppdragelse og utvikling. Foreldre, eventuelt verger, har hovedansvaret for barnets oppdragelse og utvikling. Barnets beste skal for dem komme i første rekke.

2. For å garantere og fremme de rettigheter som er fastsatt i denne konvensjon, skal partene yte egnet bistand til foreldre og verger når de utfører sine plikter som

barneoppdragere, og de skal sørge for utvikling av institusjoner, ordninger og tjenester innen barneomsorg.

3. Partene skal treffe alle egnede tiltak for å sikre at barn av yrkesaktive foreldre får rett til å nyte godt av omsorgstjenester og -ordninger for barn når de oppfyller vilkårene for dette.

Art 19.

1. Partene skal treffe alle egnede lovgivningsmessige, administrative, sosiale og opplæringsmessige tiltak for å beskytte barnet mot alle former for fysisk eller psykisk vold, skade eller misbruk, van-skjøtsel eller forsømmelig behandling, mishandling eller utnyttning, herunder seksuelt misbruk, mens en eller begge foreldre, verge(r) eller eventuell annen person har omsorgen for barnet.

2. Slike beskyttelsestiltak bør omfatte effektive prosedyrer for utforming av sosiale programmer som yter nødvendig støtte til barnet og til dem som har omsorgen for barnet, samt andre former for forebygging, påpeking, rapportering, viderehenvisning, undersøkelse, behandling og oppfølging av tilfeller av barnemishandling som tidligere beskrevet og, om nødvendig, for rettslig oppfølging.

Art 20.

1. Et barn som midlertidig eller permanent er fratatt sitt familiemiljø, eller som i egen interesse ikke kan tillates å bli værende i et slikt miljø, skal ha rett til særlig beskyttelse og bistand fra staten.

2. I samsvar med sin nasjonale lovgivning skal partene sikre alternativ omsorg for et slikt barn.

3. Slik omsorg kan f.eks. omfatte plassering i fosterhjem, Kafala etter islamsk lov, adopsjon eller, om nødvendig, plassering i institusjon egnet for omsorg for barn. Når mulige løsninger overveies, skal det tas tilbørlig hensyn til ønskeligheten av kontinuitet i barnets oppdragelse og til barnets etniske, religiøse, kulturelle og språklige bakgrunn.

Art 21.

Parter som anerkjenner og/eller tillater adopsjon, skal sikre at barnets beste skal være det overordnede hensynet, og de skal:

a) sikre at tillatelse til adopsjon bare blir gitt av kompetente myndigheter som i samsvar med gjeldende lover og saksbehandlingsregler og på grunnlag av alle relevante og pålitelige opplysninger beslutter at adopsjon kan tillates på bakgrunn av barnets situasjon i forhold til foreldre, slektninger og verger og at de berørte personer, om nødvendig, har gitt sitt samtykke til adopsjonen etter å ha fått full informasjon og den rådgivning som måtte være nødvendig,

b) erkjenne at adopsjon fra et land til et annet kan betraktes som en alternativ form for omsorg for et barn, dersom barnet ikke kan plasseres i en fosterfamilie eller adopteres bort, eller det ikke på noen egnet måte er mulig å dra omsorg for barnet i hjemlandet,

c) sikre at barn som adopteres til et

annet land, nyter godt av de samme beskyttelsestiltak og regler som gjelder for adopsjon innenlands,

d) treffe alle egnede tiltak for å sikre at utenlandsadopsjon ikke fører til utilbørlig økonomisk fortjeneste for dem som har medvirket ved adopsjonen,

e) når det er hensiktsmessig, fremme formålet med denne artikkel ved å inngå bilaterale eller multilaterale ordninger eller avtaler, og innenfor denne ramme bestrebe seg på å sikre at plassering av barnet i et annet land blir utført av kompetente myndigheter eller organer.

Art 22.

1. Partene skal treffe egnede tiltak for å sikre at et barn som søker flyktningstatus eller som anses som flyktning i samsvar med gjeldende internasjonal eller nasjonal rett og praksis, enten de kommer alene eller er ledsaget av sine foreldre eller av en annen person, får behørig beskyttelse og humanitær hjelp i utøvelsen av rettighetene anerkjent i denne konvensjon og i andre internasjonale instrumenter om menneskerettigheter eller humanitære forhold som vedkommende stater er part i.

2. For dette formål skal partene på den måte de finner hensiktsmessig, samarbeide i forbindelse med alle bestrebelser iverksatt av De forente nasjoner og andre kompetente mellomstatlige eller ikke-statlige organisasjoner som samarbeider med De forente nasjoner, for å beskytte og hjelpe et slikt barn og for å oppspore et flyktningbarns foreldre eller andre

familiemedlemmer for å skaffe til veie de opplysninger som er nødvendige for at barnet kan gjenforenes med sin familie. Dersom det ikke er mulig å finne foreldre eller andre familiemedlemmer, skal barnet gis samme beskyttelse som ethvert annet barn som av en eller annen grunn permanent eller midlertidig er berøvet sitt familiemiljø, som fastsatt i denne konvensjon.

Art 23.

1. Partene anerkjenner at et barn som er psykisk eller fysisk utviklingshemmet, bør ha et fullverdig og anstendig liv under forhold som sikrer verdighet, fremmer selvstendighet og bidrar til barnets aktive deltakelse i samfunnet.

2. Partene anerkjenner at barn med funksjonshemminger har rett til særlig omsorg og skal, innenfor rammen av de midler som er til rådighet, oppmuntre til og sikre at barn som oppfyller vilkårene og barns omsorgspersoner får den hjelp de har søkt om og som er rimelig i forhold til barnets tilstand og foreldrenes eller andre omsorgspersoners situasjon.

3. Idet det anerkjennes at funksjonshemmede barn har særlige behov, skal hjelp som ytes i samsvar med nr. 2 gis gratis når dette er mulig, samtidig som foreldrenes eller andre omsorgspersoners økonomi tas i betraktning, og hjelpen skal innrettes slik at funksjonshemmede barn har effektiv adgang til og mottar undervisning, opplæring, helsetjenester, rehabiliteringstjenester, forberedelse til arbeidslivet og rekreasjonsmuligheter på

en måte som best mulig fremmer barnets sosiale integrering og personlige utvikling, herunder dets kulturelle og åndelige utvikling.

4. I det internasjonale samarbeids ånd skal partene fremme utveksling av egnet informasjon om forebyggende helsearbeid og om medisinsk, psykologisk og fysikalsk behandling av funksjonshemmede barn, herunder spredning av og tilgang til informasjon om rehabiliteringsmetoder, undervisning og yrkesveiledningstjenester, for at partene skal kunne forbedre sin kapasitet og kompetanse og å utvide sine erfaringer på disse områder. I denne sammenheng skal det tas særlig hensyn til utviklingslandenes behov.

Art 24.

1. Partene anerkjenner barnets rett til å nyte godt av den høyest oppnåelige helsestandard og til behandlingstilbud for sykdom og rehabilitering. Partene skal bestrebe seg på å sikre at ingen barn fratas sin rett til adgang til slike helsetjenester.

2. Partene skal arbeide for full gjennomføring av denne rettighet og skal særlig treffe egnede tiltak for å:

a) redusere spedbarns- og barnedødelighet,

b) sikre at det ytes nødvendig legehjelp og helseomsorg til alle barn, med vekt på utviklingen av primærhelsetjenesten,

c) bekjempe sykdom og feilernæring, også innenfor rammen av primærhelsetjenesten, ved bl.a. å anvende allerede tilgjengelig teknologi og gjennom å stille tilstrekkelig næringsrike matvarer og

rent drikkevann til rådighet, idet farene og risikoen knyttet til miljøforurensning tas i betraktning,

d) sikre egnet helseomsorg for mødre før og etter fødselen,

e) sikre at alle grupper i samfunnet, særlig foreldre og barn, er informert om, har tilgang til undervisning om og støttes i bruken av grunnleggende kunnskaper om barns helse og ernæring, fordelene ved amming, hygiene, miljøhygiene og forebygging av ulykker,

f) utvikle forebyggende helseomsorg, foreldreveiledning, og undervisning og tjenester innen familieplanlegging.

3. Partene skal treffe alle effektive og egnede tiltak for å avskaffe tradisjonsbunden praksis som er skadelig for barns helse.

4. Partene forplikter seg til å fremme og oppmuntre internasjonalt samarbeid med henblikk på gradvis å virkeliggjøre fullt ut rettighetene anerkjent i denne artikkel. I denne sammenheng skal det tas spesielt hensyn til utviklingslandenes behov.

Art 25.

Partene anerkjenner at et barn som er blitt plassert av kompetente myndigheter for å få omsorg, beskyttelse eller fysisk eller psykisk behandling, har rett til periodisk vurdering av den behandling barnet får og av alle andre forhold som har betydning for plasseringen av barnet.

Art 26.

1. Partene skal anerkjenne ethvert barns

rett til sosiale trygdeytelser, inkludert sosial forsikring, og skal treffe de nødvendige tiltak for at barnet oppnår fulle rettigheter i samsvar med landets lovgivning.

2. Slike ytelser bør, når det er hensiktsmessig, gis under hensyn til ressursene og forholdene til barnet og de personer som har ansvaret for barnets underhold, samt til andre forhold som har betydning for søknad om ytelser inngitt av eller på vegne av barnet.

Art 27.

1. Partene anerkjenner ethvert barns rett til en levestandard som er tilstrekkelig for barnets fysiske, psykiske, åndelige, moralske og sosiale utvikling.

2. Foreldre eller andre som er ansvarlige for barnet, har det grunnleggende ansvaret for å sikre, innen sine evner og økonomiske muligheter, de levevilkår som er nødvendige for barnets utvikling.

3. I samsvar med nasjonale forhold og innenfor rammen av sine midler, skal partene treffe egnede tiltak for å hjelpe foreldre og andre som har ansvaret for barnet til å virkeliggjøre denne rettighet, og de skal ved behov sørge for materiell hjelp og støttetiltak, særlig med hensyn til mat, klær og bolig.

4. Partene skal treffe alle egnede tiltak for å sikre inndrivning av underholdsbidrag for barnet fra foreldrene eller andre personer som har økonomisk ansvar for barnet, enten de bor i vedkommende stat eller i utlandet. Særlig når personen som har økonomisk ansvar for barnet bor i en

annen stat enn barnet, skal partene fremme tilslutning til internasjonale avtaler eller inngåelse av slike avtaler så vel som utarbeidelse av andre egnede ordninger.

Art 28.

1. Partene anerkjenner barnets rett til utdanning, og med sikte på å oppnå denne rett gradvis og på grunnlag av like muligheter skal de særlig:

- a) gjøre grunnutdanningen obligatorisk og gratis tilgjengelig for alle,
 - b) oppmuntre utviklingen av forskjellige former for videregående opplæring, herunder allmennfaglig og yrkesfaglig opplæring, gjøre dem tilgjengelige og oppnåelige for ethvert barn, og treffe egnede tiltak som f.eks. innføring av gratis undervisning og tilbud om økonomisk støtte ved behov,
 - c) med alle egnede midler gjøre høyere utdanning tilgjengelig for alle på grunnlag av den enkeltes evner,
 - d) gjøre informasjon og veiledning om undervisning og fagopplæring tilgjengelig og oppnåelig for alle barn,
 - e) treffe tiltak for å oppmuntre til regelmessig skolegang og for å redusere antallet av dem som ikke fullfører skolegangen.
2. Partene skal treffe alle egnede tiltak for å sikre at skolens disiplin utøves på en måte som er forenlig med barnets menneskeverd og i samsvar med denne konvensjon.
3. Partene skal fremme og oppmuntre internasjonalt samarbeid om forhold som angår utdanning, særlig med henblikk på å bidra til å avskaffe uvitenhet og analfa-

betisme over hele verden og å lette tilgangen til vitenskapelig og teknologisk kunnskap og moderne undervisningsmetoder. I denne sammenheng skal det tas særlig hensyn til utviklingslandenes behov.

Art 29.

1. Partene er enige om at barnets utdanning skal ta sikte på:

- a) å utvikle barnets personlighet, talenter og psykiske og fysiske evner så langt det er mulig,
- b) å utvikle respekt for menneskerettighetene og de grunnleggende friheter og for prinsippene nedfelt i De forente nasjoners pakt,
- c) å utvikle respekt for barnets foreldre, dets egen kulturelle identitet, språk og verdier, for de nasjonale verdier i det land barnet bor, landet hvor han eller hun eventuelt kommer fra og for kulturer som er forskjellige fra barnets egen kultur,
- d) å forberede barnet til et ansvarlig liv i et fritt samfunn i en ånd av forståelse, fred, toleranse, likestilling mellom kjønnene og vennskap mellom alle folkeslag, etniske, nasjonale og religiøse grupper og personer som tilhører urbefolkningen,
- e) å fremme respekten for det naturlige miljø.

2. Ingen del av denne artikkel eller artikkel 28 skal fortolkes slik at det gripes inn i personers og organisasjoners frihet til å opprette og lede utdanningsinstitusjoner, under forutsetning av at prinsippene fastsatt i nr. 1 i denne artikkel overholdes, og at den undervisningen som blir

gitt i slike institusjoner er i samsvar med de minimumskrav vedkommende stat eventuelt har fastsatt.

Art 30.

I stater hvor det finnes etniske, religiøse eller språklige minoriteter eller personer som tilhører en urbefolkning, skal et barn som tilhører en slik minoritet eller urbefolkningen, ikke nektes retten til sammen med andre medlemmer av sin gruppe å leve i pakt med sin kultur, bekjenne seg til og utøve sin religion, eller bruke sitt eget språk.

Art 31.

1. Partene anerkjenner barnets rett til hvile og fritid og til å delta i lek og fritidsaktiviteter som passer for barnets alder og til fritt å delta i kulturliv og kunstnerisk virksomhet.

2. Partene skal respektere og fremme barnets rett til fullt ut å delta i det kulturelle og kunstneriske liv og skal oppmuntre tilgangen til egnede og like muligheter for kulturelle, kunstneriske, rekreasjons- og fritidsaktiviteter.

Art 32.

1. Partene anerkjenner barnets rett til beskyttelse mot økonomisk utbytting og mot å utføre ethvert arbeid som kan være farlig eller til hinder for barnets utdanning, eller skadelig for barnets helse eller fysiske, psykiske, åndelige, moralske eller sosiale utvikling.

2. Partene skal treffe lovgivningsmessige, administrative, sosiale og under-

visningsmessige tiltak for å sikre gjennomføringen av denne artikkel. For dette formål og idet det tas hensyn til relevante bestemmelser i andre internasjonale instrumenter skal partene særlig:

- a) fastsette minstealder eller -aldre for adgang til sysselsetting,
- b) sørge for passende regulering av arbeidstid og arbeidsforhold, og
- c) fastsette passende straffer eller andre sanksjoner for å sikre effektiv håndheving av denne artikkel.

Art 33.

Partene skal treffe alle egnede tiltak, herunder lovgivningsmessige, administrative, sosiale og undervisningsmessige tiltak, for å beskytte barnet mot ulovlig bruk av narkotiske eller psykotrope stoffer, slik disse er definert i de relevante internasjonale traktater, og for å hindre at barn blir brukt i ulovlig produksjon og handel med slike stoffer.

Art 34.

Partene påtar seg å beskytte barnet mot alle former for seksuell utnytting og seksuelt misbruk. For dette formål skal partene særlig treffe alle egnede nasjonale, bilaterale og multilaterale tiltak for å hindre at noen:

- a) tilskynder eller tvinger et barn til å delta i enhver form for ulovlig seksuell aktivitet,
- b) utnytter barn ved å bruke dem til prostitusjon eller andre ulovlige seksuelle handlinger,
- c) utnytter barn ved å bruke dem i porno-

grafiske opptredener eller i pornografisk materiale.

Art 35.

Partene skal treffe alle egnede nasjonale, bilaterale og multilaterale tiltak for å hindre bortføring og salg av eller handel med barn til noe som helst formål og på noen som helst måte.

Art 36.

Partene skal beskytte barnet mot alle andre former for utnytting som på noen måte kan være til skade for barnets ve og vel.

Art 37.

Partene skal sikre at:

- a) intet barn utsettes for tortur eller annen grusom, umenneskelig eller nedverdiggende behandling eller straff. Verken dødsstraff eller livsvarig fengsel uten mulighet til løslatelse skal idømmes for lovovertridelser begått av personer under 18 år,
- b) intet barn ulovlig eller vilkårlig berøves sin frihet. Pågripelse, frihetsberøvelse eller fengsling av et barn skal skje på lovlig måte og skal bare benyttes som en siste utvei og for et kortest mulig tidsrom,
- c) ethvert barn som er berøvet friheten, skal behandles med menneskelighet og med respekt for menneskets iboende verdighet og på en måte som tar hensyn til barnets behov i forhold til dets alder. Særlig skal ethvert barn som er berøvet sin frihet, holdes atskilt fra voksne, med mindre det motsatte anses å være det

beste for barnet, og det skal ha rett til å opprettholde forbindelsen med sin familie gjennom brevveksling og besøk, unntatt under særlige omstendigheter,

d) ethvert barn som er berøvet sin frihet, skal ha rett til omgående juridisk og annen egnet bistand, samt rett til å prøve lovligheten av frihetsberøvelsen for en domstol eller annen kompetent, uavhengig og upartisk myndighet og til å få en rask avgjørelse på en slik sak.

Art 38.

1. Partene forplikter seg til å respektere og sikre respekten for de bestemmelser i internasjonal humanitærrett som gjelder for dem i væpnede konflikter og som berører barnet.

2. Partene skal treffe alle gjennomførbare tiltak for å sikre at personer under 15 år ikke deltar direkte i fiendtligheter.

3. Partene skal avstå fra å rekruttere personer som ikke er fylt 15 år til sine væpnede styrker. Ved rekruttering blant de personer som er fylt 15, men ikke 18 år, skal partene bestrebe seg på først å velge ut de eldste.

4. I samsvar med sine forpliktelser i henhold til internasjonal humanitærrett til å beskytte sivilbefolkningen under væpnede konflikter, skal partene treffe alle gjennomførbare tiltak for å sikre beskyttelse av og omsorg for barn som berøres av en væpnet konflikt.

Art 39.

Partene skal treffe alle egnede tiltak for å fremme fysisk og psykisk rehabilitering

og sosial reintegrering av et barn som har vært utsatt for: enhver form for vanskjøtsel, utnyttning eller misbruk; tortur eller enhver annen form for grusom, umenneskelig eller nedverdiggende behandling eller straff; eller væpnede konflikter. Slik rehabilitering og reintegrering skal finne sted i et miljø som fremmer barnets helse, selvrespekt og verdighet.

Art 40.

1. Partene anerkjenner at ethvert barn som beskyldes for, anklages for eller finnes å ha begått et straffbart forhold, har rett til å bli behandlet på en måte som fremmer barnets følelse av verdighet og egenverd, som styrker barnets respekt for andres menneskerettigheter og grunnleggende friheter og som tar hensyn til barnets alder og ønskeligheten av å fremme barnets reintegrering, slik at det påtar seg en konstruktiv rolle i samfunnet.

2. For dette formål og idet det tas hensyn til relevante bestemmelser i internasjonale instrumenter, skal partene særlig sikre at:

a) intet barn beskyldes for, anklages for eller er funnet å ha begått et straffbart forhold på grunn av handlinger eller unnlatelser som ikke var forbudt etter nasjonal eller internasjonal rett på det tidspunkt de ble begått,

b) ethvert barn som beskyldes for eller anklages for å ha begått et straffbart forhold, i det minste har følgende garantier: (I) å bli ansett som uskyldig inntil det motsatte er bevist i henhold til loven,

(II) å bli underrettet straks og direkte om anklagene mot ham eller henne, eventuelt gjennom hans eller hennes foreldre eller verge, og til å få juridisk eller annen egnet bistand under forberedelsen og fremføringen av hans eller hennes forsvaret,

(III) å få saken avgjort uten forsinkelse av en kompetent, uavhengig og upartisk myndighet eller rettsinstans i en rettferdig rettergang i henhold til loven, med juridisk eller annen egnet bistand, og med hans eller hennes foreldre eller verger til stede, med mindre dette ikke anses å være det beste for barnet, idet barnets alder eller situasjon særlig tas i betraktning,

(IV) ikke å bli tvunget til å avgi vitneforklaring eller til å innrømme skyld; til å avhøre eller få avhørt motpartens vitner og til å føre og få avhørt sine egne vitner på samme vilkår,

(V) dersom et straffbart forhold anses å ha funnet sted, å få denne avgjørelse og eventuelle tiltak truffet som følge av dette, prøvet av en høyere kompetent, uavhengig og upartisk myndighet eller rettsinstans i henhold til loven,

(VI) å få gratis bistand av tolk hvis barnet ikke forstår eller snakker det språk som blir brukt,

(VII) at barnets privatliv fullt ut respekteres under hele saksgangen.

3. Partene skal søke å fremme innføringen av lover, prosedyrer, opprettelse av myndigheter og institusjoner som er særlig tilpasset barn som beskyldes for, anklages for eller er funnet å ha begått et straffbart forhold, og særlig:

a) fastsette en lavalder under hvilken barnet anses ikke å være i stand til å begå et straffbart forhold,

b) når det er hensiktsmessig og ønskelig, innføre tiltak for å ta seg av slike barn uten å gå til rettslige skritt, forutsatt at menneskerettighetene og de rettslige garantier fullt ut respekteres.

4. Forskjellige ordninger, som f.eks. omsorg, veiledning og pålegg om tilsyn; rådgivning, friomsorg, plassering i fosterhjem; allmennfaglige og yrkesfaglige opplæringsprogrammer og andre løsninger enn plassering i institusjon, skal være tilgjengelige for å sikre at barn blir behandlet på en måte som tjener barnets ve og vel og som står i forhold til omstendighetene og til lovovertrædelsen.

Art 41.

Intet i denne konvensjon skal berøre en bestemmelse som i større grad bidrar til virkeliggjøring av barnets rettigheter og som eventuelt inngår i:

a) en parts nasjonale lovgivning, eller

b) folkeretten som gjelder for vedkommende part.

MER INFORMASJON

Mer om FNs barnekonvensjon er tilgjengelig på Barne- og familiedepartementets internettside: <http://www.dep.no/bfd>.

Annen informasjon:

<http://www.lovdata.no/all/hl-19990521-030.html>

Menneskerettsloven, som inkorporerer barnekonvensjonen i norsk lov

<http://www.unhchr.ch/html/menu2/6/crc/>

Den offisielle internettsiden til FNs komité for barns rettigheter

http://www.lnu.no/nedlast/0406301335541_Rapport_norsk_NY.pdf

Forum for Barnekonvensjonens rapport til FNs komité for barns rettigheter, 2004

<http://www.humanrights.uio.no>

Senter for menneskerettigheter, Universitetet i Oslo

Litteratur:

- Redd Barna: *Barnekonvensjonen. Rettigheter for barn i Norge* (Oslo: TANO, 1993)
- UNICEF: *Implementation Handbook for the Convention on the Rights of the Child* (Genève: UNICEF, 1998)
- Sharon Detrick: *A Commentary on the United Nations Convention on the Rights of the Child* (Haag: Kluwer Law International, 1999)
- Geraldine Van Bueren: *The International Law on the Rights of the Child* (Dordrecht: Martinus Nijhoff Publishers, 1995)

SJEKKLISTE

- ☐ Kan barn bli berørt av prosessen/beslutningen/vedtaket?
- ☐ Har barn og unge fått sagt sin mening?
- ☐ Har barnet fått god og tilrettelagt informasjon om ulike alternativer og deres konsekvenser?
- ☐ Har barnet fått tid til å tenke seg om?
- ☐ Hvordan er barns synspunkter kommet til uttrykk – har for eksempel ungdomsråd eller elevråd uttalt seg?
- ☐ Hva mener barnet?
- ☐ I hvilken grad er barns synspunkter blitt lagt til grunn under beslutningsprosessen, og hvor godt stemmer forslaget overens med barnas og de unges synspunkter?
- ☐ Er beslutningen til barnets beste?
- ☐ Hva er gjort for å utrede barnets beste i denne konkrete situasjonen?
- ☐ Hva er barnets beste?
- ☐ Har barnets beste vært det avgjørende momentet i beslutningen?
- ☐ Hvis ikke, hva veier tyngre enn barnets beste i denne saken?
- ☐ Er barnets beste blitt tilstrekkelig vektlagt i beslutningen?
- ☐ Har vi anstrengt oss til det ytterste av våre tilgjengelige ressurser for å ivareta barn og unges rettigheter?
- ☐ Har vi prioritert barn og unge og deres virksomhet?
- ☐ Har vi anvendt ressursene på best mulig måte? Hva kunne vi gjort bedre?
- ☐ Hvilke samarbeidsinitiativ er tatt?
- ☐ Har jeg tilstrekkelig grunnlag for beslutningen?
- ☐ Behøver vi bedre kartlegging, mer statistisk materiale eller annen kunnskap om barn og unges vilkår?
- ☐ Vil beslutningen føre til likeverdige vilkår for barn og unge?
- ☐ Hvis nei, på hvilken måte bryter beslutningen med likeverd og hvordan kan det kompenseres for dette?
- ☐ Har jeg tatt hensyn til barnekonvensjonens krav gjennom hele prosessen?

I 2003 vedtok Stortinget at FNs konvensjon om barns rettigheter skal gjelde som norsk lov og gå foran øvrig norsk lov dersom den anviser andre løsninger. At FNs barnekonvensjon nå gjelder som norsk lov, innebærer at de fleste som arbeider i kommunalforvaltningen må forholde seg til den. Konvensjonen gir retningslinjer for kommunens prioriteringer, den setter grenser for dens myndighet og den oppstiller grunnleggende prinsipper som skal prege alle prosesser som berører barn.

Dette heftet gir en innføring i barnekonvensjonens innhold og relevans for den kommunale forvaltningen, og kan være et grunnlag for opplæring i konvensjonen. Bakerst i heftet finnes henvisninger til nettsteder og litteratur med ytterligere informasjon om FNs barnekonvensjon.

Mer om FNs barnekonvensjon er tilgjengelig på Barne- og familiedepartementets internettside: <http://www.dep.no/bfd>.

Offentlige etater kan bestille fra Statens forvaltningstjeneste, Informasjonsavdelingen, epost: publikasjonsbestillinger@ft.dep.no, eller telefon 22 24 98 60. Bestillingsnr.: Q-1078B. Publikasjonen finnes også på Internett: <http://www.dep.no/bfd>.